

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ВДОВІЧЕН АНАТОЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК [330.342.3+338.2](477)

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ
МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Шинкарук Лідія Василівна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри виробничого
та інвестиційного менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
член-кореспондент НАН України
Макарова Олена Володимирівна,
Інститут демографії та соціальних
досліджень ім. М. В. Птухи НАН України,
заступник директора з наукової роботи

доктор економічних наук, професор
Маргасова Вікторія Геннадіївна,
Чернігівський національний
технологічний університет,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту

доктор економічних наук, професор
Лопатинський Юрій Михайлович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом

Захист відбудеться «17» листопада 2017 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «13» жовтня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Вдовенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах перманентних криз різко актуалізується питання про необхідність та особливості структурних змін у вітчизняній економіці, зумовлених сформованими економічними пропорціями та диспропорційністю. З теоретичної, методологічної та практичної точок зору дослідження цих змін та особливостей їх перебігу в економіці України дає можливість обґрунтувати основні напрями і способи здійснення прогресивних структурних перетворень в національній економіці.

Питання диспропорційності в економіці, постійно привертаючи до себе значну увагу багатьох видатних економістів упродовж XIX–XX ст. й на початку XXI ст., є одними з основних в економічній науці. Економічні диспропорції є не чим іншим, як незбалансованістю господарських процесів в масштабі усієї національної економіки, тому ідентифікація диспропорційності як на макро- так і на мікрорівні дозволяє своєчасно корегувати інструменти економічної політики держави.

Диспропорцією є невідповідність між частинами, елементами цілого і окрім того, диспропорції знижують можливості існування цілого, сприяють його руйнуванню, в чому і проявляється позитивний вплив кризових явищ на неефективні системи через їх знищення і становлення більш ефективних інноваційних систем. Нерівномірність соціально-економічного розвитку за певних умов виступає як основа виникнення відтворювальних диспропорцій. У зв'язку з цим диспропорція має двоїстий характер впливу на економічні процеси – негативний та позитивний, оскільки протиріччя або диспропорційність є умовою розвитку окремих елементів економічної системи.

Основним двигуном розвитку економіки завжди були внутрішні диспропорції, які закладали умови розвитку нових технологічних укладів, що значно змінювали економіку, появлялися. Спочатку формувалися диспропорції, які стимулювали появу нового продукту, що користувався на ринку підвищеним попитом, через що його виробництво зростало швидшими темпами, ніж економіка в цілому, а норма прибутку при його виробництві була значно вищою, ніж у середньому по промисловості. Як наслідок, цей продукт починав активно використовуватися в інших секторах економіки, як і пов'язані з ним технології. У результаті інші сектори наближалися до лідера, в них зростала продуктивність праці і формувалася диспропорційність на інших сегментах ринку.

Структурні зрушення в економіці України 1990-х років зумовлені диспропорційністю регресивного характеру, що призвело до стрімкої деградації її структури і наступним періодом значної зміни структури економіки є 2013–2016 рр. Диспропорції даного періоду зумовлені не лише неспроможністю переорієнтуватися у короткій перспективі на інші світові ринки, а і втратою російського ринку, російською агресією, що в кінцевому результаті призвело до безпрецедентного падіння ВВП та доходів населення. Відмінність дії диспропорцій 1990-х років у тому, що найбільше деградували найсучасніші виробництва і це спричинило падіння рівня розвитку країни.

Більшість виробництв з високою доданою вартістю, що замикали відтворювальний контур найбільш розвинутого технологічного укладу, практично було згорнуто, через що відбулося їх часткове заміщення на внутрішньому ринку імпортованими аналогами. Руйнування високотехнологічних виробництв заклало спрощену структуру економіки на перспективу і стало одним із чинників відсутності ефективних структурних змін, за рахунок нових технологій і усунення диспропорцій. Окрім того, інтереси приватної наживи також призводять до колосальних диспропорцій національної економіки. Як наслідок, економіка України формує джерела виникнення і посилення диспропорцій та не формує механізму своєчасного реагування на них. На сьогодні національна економіка має низькотехнологічну індустріальну базу, оскільки у її структурі переважають галузі, які добувають сировину, випускають продукцію з низькою часткою доданої вартості та залежать переважно від попиту на зовнішньому ринку. Значна частка виробництва є технічно й технологічно відсталою з високим ступенем зношеності основних засобів, високою енерго- та ресурсоемністю, відсутністю або низьким рівнем.

Розвиток будь-якої національної економіки є глибокою якісною зміною її складу, зв'язків і функціонування та супроводжується розвитком її компонентів, елементів, відносин, зміною механізму функціонування на усіх рівнях а також типів і темпів економічного зростання.

Суть економічного розвитку полягає не лише у кількісному зростанні, збільшенні виробництва товарів і послуг, але й у якісному розвитку продуктивних сил, прогресивних змінах найважливіших макроекономічних пропорцій на основі високих технологій, диверсифікації виробництва та експорту, покращання умов життя широких верств суспільства, скорочення соціальних контрастів тощо. Як підсумок, економіка країни, врешті-решт, забезпечує розширене відтворення на національній основі.

У найближчі роки найважливішими завданнями державної політики має стати перепрофілювання діючих та відкриття нових підприємств для розбудови високотехнологічних перспективних секторів. Подальший розвиток економіки України має визначатися спроможністю знайти відповіді на виклики, що сформувалися під впливом глобальних тенденцій розвитку, зовнішніх та внутрішніх диспропорцій і перетворень у вітчизняній економіці.

Дослідження сутності диспропорційності, особливостей структури національної і глобальної економіки та можливостей структурних змін висвітлено у працях вітчизняних науковців: В. Базилевича, В. Близнюк, В. Луцкова, В. Гейця, А. Гриценка, П. Єщенка, В. Зимовця, С. Кваші, І. Крючкової, Е. Лібанової, І. Луніної, О. Макарової, В. Маргасової, М. Меламеда, В. Мандибури, Ю. Лопатинського, Н. Холода, Л. Шинкарук, В. Шепиленко та ін.

Серед зарубіжних науковців досліджували методологію визначення структури економіки і структурних особливостей ВВП: А. Аткинсон, Е. Бем-Баверк, Н. Бердсолл, В. Вілем, К. Дайнінгер, Г. Джордж, А. Дітон, Е. Домар, Л. Ерхард, А. Етціоні, А. Кааса, Н. Калдор, М. Калецькі, Дж. Кейнс, Ф. Кене, Дж. Б. Кларкс, С. Кузнець, С. Леберггт, В. Лексіс, Р. Ліфман, Т. Мальтус, Л. Мізес, Б. Міланович, К. Маркс, Р. Нозік, В. Петті, М. Равалліон, Д. Рікардо,

Дж. Роулз, Ж. Б. Сей, М. Сингх Ахлувалія, А. Сміт, П. Срафа, В. Стаффорд, М. Туган-Барановський, Л. Туроу, А. Тюрго, М. Фрідман, Дж. Хосперс та інші вчені.

Наукові розробки зарубіжних і вітчизняних вчених у різних галузях знань стали вагомим внеском у розвиток досліджень з питань структурної політики. Разом з тим в силу динамічного характеру розподільчих процесів існує необхідність розширення досліджень щодо особливостей формування структури економіки, механізму розподілу та утворення ВВП і розподілу доходів за інституційними секторами. Потребує подальших досліджень розроблення напрямів і механізму впливу на макроекономічні диспропорції.

Актуальність, наукова значущість дослідження особливостей формування макроекономічних диспропорцій та механізму їх регулювання, наявність дискусійних питань у підходах щодо реалізації структурної політики зумовили вибір теми, постановку мети, завдань, предмета і структури наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконане дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з напрямами досліджень Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» за державними бюджетними темами: «Світогосподарська диспропорційність» (номер державної реєстрації 0345U001503) та «Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток» (номер державної реєстрації 0111U002605), у межах яких здобувачем дано визначення диспропорцій, запропоновано методологію визначення макроекономічних диспропорцій і виявлено особливості формування диспропорцій ВВП та використання доходів інституційних секторів економіки, визначено рівень впливу економічних трансформацій на стан розподілу й перерозподілу доходів.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретико-методологічних та методичних підходів до формування і оцінки макроекономічних диспропорцій національної економіки та розроблення механізму регулювання структурних змін. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розробити методологічні та методичні підходи до систематизації диспропорцій та внутрішніх диспропорцій економіки України;
- розкрити двоїстий характер впливу диспропорцій на економіку;
- визначити пропорції відтворювальної структури ВВП;
- розкрити сутність та особливості формування, розподілу та перерозподілу ВВП;
- уточнити вплив окремих складових соціального капіталу на диспропорційність економіки;
- визначити структурні особливості інституційних секторів економіки;
- з'ясувати особливості розподільчих процесів на рівні галузей за СНР;
- обґрунтувати особливості системи розподілу доходів в Україні;
- визначити механізм та інструменти регулювання диспропорційності економіки України.

Об'єкт дослідження – процес формування економічних диспропорцій та система економічних відносин між суб'єктами національної економіки щодо формування структурної політики.

Предмет дослідження – динаміка, тенденції, особливості формування та механізм регулювання макроекономічних диспропорцій в економіці України.

Методи дослідження. Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується використанням у роботі основних методів наукового пізнання, що дало можливість реалізувати концептуальну єдність дисертаційного дослідження. Так, для вирішення поставлених завдань було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: єдність логічного та історичного (розкриття сутності категорій розподілу доходів та соціального відторгнення); структурного аналізу та синтезу (визначення ключових факторів розподілу доходів); наукової абстракції та графічного моделювання (формування комплексного середовища розподілу доходів); класифікації (групування факторів впливу, а також напрямів дії розподільчої політики); аналогії (встановлення схожості між національною та іншими розподільчими системами за спільними ознаками, а також їх використання з метою розвитку субкомпонентів); статистичного та порівняльного аналізу (виявлення особливостей процесів розподілу доходів в Україні та світі).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, дані Державної служби статистики України, іноземних статистичних центрів, Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих інституцій, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, матеріали вітчизняних та іноземних науковців у статтях, монографіях та Інтернет-виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у системному вирішенні важливої науково-практичної проблеми – обґрунтування теоретичних, методологічних та методичних засад формування макро-економічних диспропорцій економіки України та розроблення практичних рекомендацій щодо механізму їх регулювання. До основних результатів дослідження, що відображають наукову новизну та розкривають зміст дисертації, належать такі:

вперше:

– розроблено методологічні та методичні підходи до ідентифікації та систематизації глобальних та внутрішніх диспропорцій економіки України на основі Системи національних рахунків, Платіжного і торгівельного балансів та проведеного соціологічного опитування, що дозволило виявити особливості формування та взаємозв'язок наявних світогосподарських диспропорцій і глобальних економічних тенденцій через вивчення закономірностей та особливостей формування ВВП і капіталоутворення на глобальному та вітчизняному ринках; визначити макроекономічні дисбаланси економіки України, які є наслідком довгострокових системних суперечностей: низький обсяг нагромадження основного капіталу і надмірна частка споживання, інституційна нерозвиненість фінансової системи та банківської системи, зростання боргової залежності країни; низький рівень інвестицій в оновлення виробничих фондів і технології та інвестиційна привабливість секторів

з високою ліквідністю і швидким обігом; вузька спеціалізація зовнішньої торгівлі та висока частка низькотехнологічного експорту; розбалансованість ринку праці та освітніх послуг і деформалізація соціально-трудова відносин;

– встановлено, що ефективною є не економіка, що позбавилась диспропорцій (що є недосяжним), а економіка, яка спроможна мобілізувати наявний потенціал й швидше вийти із незбалансованості, що склалася, динамічно налаштовуючись на нові вимоги ринку, оскільки механізм диспропорційності в макроекономіці суттєво відрізняється від відповідного механізму в мікроекономіці: макроекономічна диспропорційність не є прямим наслідком поведінки покупців і продавців, а є результатом дії складного механізму незбалансованого кругообігу складових ВВП, а також сукупної пропозиції (AS) і сукупного попиту (AD);

– визначено вплив культурної складової на формування диспропорцій через узагальнення результатів проведення соціологічного опитування за регіонами і доведено необхідність долучення до механізму регулювання диспропорцій таких інструментів, як бізнес-навчання – навчання культури ведення бізнесу, правил ділової культури, правил ведення міжнародного бізнесу; економічна дипломатія – медіа-просування у галузевих виданнях, друкованих, ТВ, Інтернет-джерелах, ЗМІ, PR-заходи щодо лобіювання інтересів національних виробників у міжнародних організаціях, сприяння виставково-ярмарковій діяльності вітчизняних виробників та інші;

удосконалено:

– визначення категорії «диспропорції», яка трактується як невідповідність потенціалів або темпів розвитку окремих частин економічної системи, внаслідок чого частина загального потенціалу або продукту залишаються або незатребуваними, або надмірно використовуваними (у порівнянні із цілим). Негативний характер впливу економічних диспропорцій проявляється у непродуктивних втратах робочого часу, матеріальних ресурсів і капіталів у процесі виробництва, а позитивний – у стимулюванні ефективніших виробництв через розпад застарілих і неефективних. Усунення диспропорцій є об'єктивною потребою економіки, одним із законів її розвитку і зростання;

– підходи до дослідження відтворювальних диспропорцій та пропорцій за елементами виробництва, розподілу, перерозподілу та кінцевого використання товарів і послуг в контексті оцінки галузей з різною часткою доданої вартості у випуску, що дало змогу виокремити сильні і слабкі сторони розвитку реального сектора і обґрунтувати висновок про необхідність зміни структурних елементів;

– визначення концептуальних засад державної промислової політики через формування ефективної структури як реального сектора, так і економіки в цілому, а саме: удосконалення ролі державної політики в сфері структурної перебудови вітчизняного виробництва; відпрацювання системного підходу в галузі політики імпортозаміщення; визначення оптимальних структурних перетворень в економіці оборонної сфери; забезпечення концентрації фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів держави на ключових видах економічної діяльності реального сектора;

– підходи до дослідження макроекономічних диспропорцій у трудовій сфері, що дало змогу ідентифікувати нестандартність реакції українського ринку праці, що проявляється у слабкому реагуванні зайнятості на зміну економічної кон'юнктури; деформалізацію соціально-трудова відносин як зростання сектору неформальної та тіньової зайнятості і розбалансованість ринку праці та освітніх послуг, унаслідок чого виникли перекося в кількісно-якісній структурі ринку праці та невідповідність рівня кваліфікації потребам роботодавців;

набули подальшого розвитку:

– методологія розрахунків і оцінка особливостей структурних зрушень за видами економічної діяльності через порівняння коефіцієнта технологічної кореляції окремих країн з Україною за показниками валового випуску, прямих витрат і проміжного споживання, що дозволило визначити ефективний рівень проміжного споживання для кожної галузі, як умову позитивних змін у структурі економіки;

– визначення основних диспропорцій розвитку зовнішньоторговельної діяльності України та встановлено внутрішні диспропорції розвитку, які обумовлюють неефективність наявної товарної та географічної структури експорту, визначено можливості імпортозаміщення на внутрішньому ринку споживчих товарів та запропоновано заходи щодо підвищення ефективності його розвитку;

– дослідження відтворювальної структури ВВП України дало можливість встановити, що зростання частки видів діяльності, які забезпечують функціонування ринкової інфраструктури, відбувається за рахунок перерозподілу валової доданої вартості галузей, які виробляють товари. При цьому частка доданої вартості товарного виробництва скорочується більш швидкими темпами, ніж питома вага їхнього виробництва. Результатом цього є аномальна висока частка доданої вартості фінансової діяльності, транспорту і зв'язку, добувної промисловості при низькому її рівні в металургії, хімії та сільському господарстві;

– виявлення диспропорцій структури ВВП: випереджаюче зростання реального наявного доходу порівняно зі зростанням ВВП; завищений рівень частки кінцевих споживчих витрат, насамперед витрат на кінцеве споживання домашніх господарств, а також фактичного кінцевого споживання домашніх господарств, при непропорційно низькому рівні колективного споживання загального державного управління та валового нагромадження; низький рівень доходів населення України, що обмежує внутрішній попит на продукцію машинобудування, житлового будівництва та споживчі послуги. Непропорційно високими є витрати населення на освіту й медичні послуги;

– систематизація глобальних диспропорцій та внутрішніх диспропорцій економіки України; оцінено передумови і перебіг фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр. та розроблено пропозиції щодо оптимізації відтворювальної структури валового внутрішнього продукту; визначено критерії та індикатори розвитку реального сектору та сектору високотехнологічного виробництва

в сучасних умовах; розкрито структурні диспропорції за видами економічної діяльності та визначено напрями структурних зрушень;

– дослідження впливу динаміки боргу України на диспропорційність в частині списання частини боргу і відтермінування погашення єврооблігацій та встановлено, що згідно з досягнутими домовленостями, якщо після 2020 року українська економіка зростатиме швидкими темпами, то кредитори отримають додаткові платежі, які можуть стати стримуючим чинником економічного зростання і додатковим навантаженням на бюджет країни;

– обґрунтування можливостей забезпечення ефективного впливу на диспропорційність через необхідність реформування системи стратегічного планування в напрямі органічного поєднання стратегії, прогнозу, програм соціально-економічного розвитку та державного бюджету, цілей та ресурсів. Доведено, що успішне впровадження реформ в Україні певною мірою залежить від вдосконалення системи державного управління та забезпечення стійкого зв'язку між програмами, програмними заходами, бюджетом та виконавською дисципліною;

– підходи до усунення диспропорцій і розроблення програми структурної перебудови промисловості України у відповідності до європейського підходу, що базується на поєднанні горизонтального та секторального підходів (рамкова структура такої програми пропонується для обговорення, яка передбачає перехід від традиційного галузевого підходу до аналізу і планування сектору та до кластерного підходу з акцентом на інтеграцію споріднених видів діяльності, навчання МСП у мережах знань та інновацій, партнерство держави і бізнесу; держава має бути усунута від впливу на оперативну діяльність бізнесу, але повинна зосередитись на горизонтальній політиці створення рамкових умов для його розвитку: прозоре інвестиційне та конкурентне середовище, розвиток інфраструктури, доступ МСП до ресурсів, ринків та фінансів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення і висновки мають практичну цінність для формування науково обґрунтованої структурної політики та вдосконалення механізму регулювання диспропорційності економіки.

Практичне значення внесених пропозицій та їх впровадження підтверджується листами, у тому числі з: Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (від 27.06.2013 р. № 3002-06/22440-12; від 17.07.2013 р. № 3004-06/24889-12; від 27.03.2014 р. № 3721-05/365; від 04.04.2014 р. № 4202-06/10195-12; від 18.08.2014 р. № 4501-07/28647-07); Міністерства фінансів України (від 17.06.2014 р. № 4202-06/20127-07; від 19.03.2015 р. № 31-12140-10-17/9805); Державного агентства України з питань науки, інновацій та інформатизації України (від 11.09.2013 р. № 1/06-1-848; від 20.09.2013 р. № 1/06-1-895; від 05.08.2013 р. № 1/06-1-751); Підкомітету з питань промислової державної політики Комітету з питань економічної політики Верховної Ради України (від 11.06.2015 р. № 199/55).

Наукові здобутки автора використано у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України під час

викладання дисциплін «Макроекономічний аналіз і стратегія інвестицій» та «Управління виробничими системами і процесами».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею здобувача. Наукові положення, висновки і пропозиції сформульовано автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні й практичні положення дослідження було викладено й обговорено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Функціонування єврорегіонів в умовах трансформаційної економіки» (м. Чернівці, 2009 р.); «Теоретичні та прикладні аспекти становлення та розвитку конкурентоспроможної економіки» (м. Кривий Ріг, 2011 р.); «Перспективи і проблеми забезпечення розвитку відкритих конкурентоспроможних економічних систем в умовах глобалізації» (м. Кривий Ріг, 2011 р.); «Актуальные проблемы современной науки и пути их решения» (м. Красноярськ, Російська Федерація, 2011 р.); «Шляхи вдосконалення управління підприємствами в умовах глобальних викликів» (м. Чернівці, 2012 р.); «Соціально-економічні проблеми України в глобальному просторі» (м. Чернівці, 2012 р.); «Нубné sily rozvoja regiónov» (м. Братислава, Словацька Республіка, 2012 р.); «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» (м. Київ, 2013 р.); «Формування соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах суспільних трансформацій» (м. Чернівці, 2013 р.); «Регіонально-кластерна політика у розвитку світової та української економіки» (м. Чернівці 2016 р.); «International Scientific Conference Management 2014» (м. Београд – Младеновац, Республіка Сербія, 2014 р.); «Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону» (м. Чернівці, 2015 р.); «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (м. Хмельницький, 2015 р.); «Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня» (м. Одеса, 2016 р.); «International Scientific Conference Formation of Modern Economic Area: Benefits, Risks, Implementation Mechanisms» (м. Тбілісі, Республіка Грузія, 2016 р.); «Європейський вибір економічного поступу регіону» (м. Чернівці, 2016 р.).

Публікації. Основні результати досліджень опубліковано у 52 наукових працях загальним обсягом 46,28 друк. арк., з яких одноосібна монографія обсягом 19,5 друк. арк., 7 колективних наукових доповідей та монографій обсягом 9,4 друк. арк., 8 статей у наукових фахових виданнях України обсягом 4,47 друк. арк., 10 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних обсягом 6,24 друк. арк., 10 статей у наукових виданнях інших держав обсягом 4,21 друк. арк. та 16 тез наукових доповідей обсягом 2,46 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 377 сторінок. Робота містить 90 таблиць, 44 рисунки та 8 додатків. Список використаних джерел налічує 259 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, окреслено особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації одержаних результатів та публікацій, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі **«Світогосподарські диспропорції: генезис та теоретико-методологічні підходи»** розглянуто підходи до визначення категорії «диспропорції», трактування пропорційності та диспропорційності в контексті розвитку економічних систем, особливості економічного зростання та економічного розвитку в умовах диспропорційності та впливу глобалізаційних процесів; розроблено методологічні та методичні підходи до систематизації глобальних диспропорцій та внутрішніх диспропорцій економіки України.

Економіка – це «війна» пропорцій. На сьогодні спостерігається ланцюгова реакція спотворень основних економічних пропорцій, які ідентифікуються як диспропорції і призводять до дисбалансів, тобто диспропорції виступають характеристикою як пропорційності, так і її негативних змін.

Важливим для подальшого дослідження є те, що економічна наука, як і весь світ, переживає сьогодні переоцінку цінностей і саме більшою мірою структурні компоненти (пропорції, диспропорції), а не загальні величини дадуть змогу знайти шляхи вирішення кризи моделі глобального економічного розвитку. Беручи до уваги теорію «збалансованого економічного зростання», можна говорити про утримування певних ключових змінних у фіксованому співвідношенні, що робить систему негнучкою, інерційною і неприйнятною до інновацій, оскільки вона створює правила гри за принципом «все або нічого», коли необхідно змінити все або не змінювати нічого. Змінювати все одразу, зберігаючи пропорційні співвідношення, надзвичайно важко, і на противагу цьому видатний вчений Йозеф Шумпетер показав, що економічний розвиток також потребує миттєвих змін, які вивільняють дорогу новим і перспективним, й такі зміни уособлюють окремі диспропорції.

Встановлено, що кожна національна економіка потребує як синхронізації, так і певної десинхронізації, але, на жаль, сьогодні нам не вистачає як даних, так і системи вимірювань, що дадуть можливість визначити, коли необхідно вийти за межі того чи іншого, оскільки наука «хрономіка» – наука про часову (лагову) узгодженість в економіці – перебуває на стадії становлення і саме категорія диспропорцій може стати одним із показників, які дадуть можливість її розвивати. За теорією загальної рівноваги пропорційність виступає умовою досягнення повної і часткової рівноваги та нерівноважних станів, причинами двох останніх і є диспропорції, які породжують дисбаланси.

Зазначено, що серед численних зарубіжних досліджень, присвячених різним аспектам диспропорційності, не можна не згадати і принципово нові підходи щодо методології та практики порівняння ВВП/ВНП між країнами за кінцевим використанням на базі паритету купівельної спроможності

національних валют по відношенню до американського долара. Результати виявили значні розбіжності між рівнем на душу населення основного макропоказника ВВП, і який з 1967 р. було замінено на ВВП за офіційними валютними курсами та ПКС. На сьогодні цей метод порівнянь широко використовується у всіх серйозних міжнародних порівняннях між країнами, які характеризують диспропорційні аспекти соціально-економічного розвитку країн світу.

Порівняно з терміном «дисбаланс», термін «пропорційність» і «диспропорційність» має ширшу сферу застосування, зокрема, досліджуючи вікову структуру жінок в Україні, співвідношення слід трактувати як «диспропорційні» і навряд чи до них можна застосувати термін «незбалансованість», оскільки використання цих диспропорцій у системі балансу неможливе априорі, враховуючи важливість природних чинників.

Набагато важливішими є терміни «диспропорційність» та «незбалансованість» у статичній та динамічній. У статичному підході вони застосовуються майже щодо всіх економічних та соціальних явищ, розподіляючи динаміку на два вектори – перший, який сприяє їх подоланню, другий – який збільшує диспропорційність та незбалансованість, наприклад – якщо темпи зростання ВВП на душу населення в країнах, які розвиваються, вищі за темпи зростання цього показника у розвинених країнах, це свідчить про певні тенденції подолання диспропорційності.

Термін «дисбаланси» в останні роки використовувався у Звіті Європейської комісії «Про профілактику та корекцію макроекономічних дисбалансів», у якому визнано, що «однією із основних причин сучасної економічної кризи є великі та постійні макроекономічні дисбаланси (*imbalances*), які накопичилися протягом останнього десятиліття й відображені у значних і постійних зовнішніх дефіцитах і надлишках, постійній втраті конкурентоспроможності, виникненні заборгованості і спекуляцій на ринку нерухомості. Вони не тільки викликали макроекономічні труднощі для держав-членів, але також привели в дію «механізми перетікання», які стають загрозами для Єврозони.

Цей звіт механізму попередження (ЗМП) є першим кроком у реалізації нової процедури спостереження для упередження і корекції макроекономічних дисбалансів, тобто процедури виявлення макроекономічних дисбалансів – ПВД.

Можна погодитись, що будь-які соціально-економічні пропорції містять в собі певні елементи диспропорційності і коли їх кількісні характеристики дають змогу ідентифікувати негативні зміни в економічних процесах, тоді можна розглядати та трактувати їх вплив як негативний.

Аналіз поточного стану національної економіки показує, що нерозв'язані проблеми нагромаджувалися в Україні довгий час, а реформи, спрямовані на усунення диспропорцій, фактично не проводилися. Внаслідок цього в країні істотно загальмувалися процеси подолання відтворювальних і структурних дисбалансів, технологічної модернізації та поліпшення основних засобів.

Обґрунтовано, що на сьогодні національна економіка, хоча й має достатньо високий ресурсний потенціал, не належить до економік з розвинутою індустріальною базою, оскільки у структурі національної економіки переважають галузі, які добувають сировину або випускають продукцію з низьким ступенем обробки для експорту і завантаження їх потужностей залежить переважно від попиту на зовнішньому ринку.

У цьому контексті варто зазначити, що один з найвагоміших чинників, що дозволяє країні підтримувати збалансоване зростання і розвиток – рівень національних заощаджень. Дисбаланс, виражений через низький рівень заощаджень, з одного боку, може стати чинником скорочення інвестицій та інвестиційного потенціалу, з іншого – провокувати погіршення сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу, що вже у короткостроковій перспективі вимагає розширення доступу до зовнішніх позичкових ресурсів, та подальшому погіршує боргову ситуацію країни. Загалом, країни з високим рівнем заощаджень, як правило, не мають проблем щодо доступу до фінансових ресурсів, що дозволяє їм підтримувати як високий рівень інвестицій, так і стійку економічну динаміку.

Забезпечення економічного зростання і розвитку вимагає виваженої і гармонізованої монетарної, фіскальної, торговельної політики. Зокрема, в Україні макроекономічна стійкість і економічне зростання попередніх років значною мірою були зумовлені утриманням фіксованого курсу, що мало б слугувати підтвердженням макроекономічної стабільності, але утримання курсу за рахунок інтервенцій та втрати резервів провокувало девальваційну спіраль і спекулятивні дії на ринку. Хоча економіка України і потребувала відновлення інвестиційного потенціалу та активного залучення іноземних інвестицій, проте ще важливішою, на сьогодні, є прискорена інтеграція країни до світових виробничих, торговельних, фінансових мереж, що дозволить закріпитися у загальносвітових трендах.

Необхідно акцентувати увагу на надзвичайно важливій інституційній перевазі України – Угоді про вільну торгівлю з ЄС та Канадою, що надає широкі можливості для виходу виробників з «третіх» країн на конкурентні європейські та північно-американські ринки, інтеграції вітчизняних виробників до сучасних глобальних мереж доданої вартості інвестиційні вигоди від яких сприятимуть формуванню та реалізації нових економічних умов. Насамперед, це стосується ефективного використання досвіду країн Центральної і Східної Європи у формуванні інституційної та інтеграційної спроможності у розбудові інфраструктурної мережі, а також зміцнення економічного партнерства з країнами, які відіграють важливу роль у виробничій кооперації.

Обґрунтовано, що сформовані глобальні диспропорції значною мірою впливають на диспропорційність національних економік у разі відсутності інструментів їх ідентифікації та ефективної структурної політики країни.

У другому розділі **«Макроекономічні пропорції України та сучасні глобальні тренди»** виявлено особливості структурних пропорцій економіки України крізь призму глобалістики; розкрито двоїстий характер впливу диспропорцій на економіку країни; уточнено фактори впливу на структуру

національної економіки; розкрито сутність та особливості диспропорцій формування, розподілу та перерозподілу ВВП; визначено структурні пропорції виробництва та кінцевого використання валового внутрішнього продукту, розкрито сутність структурних диспропорцій в трудовій сфері.

Обґрунтовано, що макроекономічні пропорції визначили негативну тенденцію економічних процесів в Україні та нестабільність економічної системи. Причиною цього є те, що в країні з кінця 2013 по 2016 рік зафіксовано стрімке падіння економіки і навіть зростання реального ВВП за 2016 рік у розмірі +1,5 % не можна розцінювати як позитивну зміну після падіння рівня ВВП з кінця 2013 року. Окрім того, ВВП на душу населення за рівнем купівельної спроможності, вже недоцільно порівнювати навіть із країнами-сусідами, а лише з країнами третього світу. Не менш важливим негативним явищем і причиною утворення макроекономічних диспропорцій було неконтрольоване зростання інфляції у період 2014–2015 рр., що посилювало структурні дисбаланси національної економіки і вирішувало політичне завдання щодо збереження інфляції на рівні 10–15 % та недопущення подальшої інфляції. Також визначено, що в зв'язку з доларизацією вітчизняної економіки негативним явищем є виробництво низькотехнологічної продукції залежної від зовнішньої кон'юнктури, висока імпортозалежність на внутрішньому ринку та висока залежність від зовнішнього кредитування.

Встановлено значну диспропорційність України за темпами економічного розвитку (рис. 1), якщо світова економіка за останні 26 років зросла у 2,5 раза, розвинуті країни збільшили ВВП у 1,7 раза, країни ЄС – у 1,6 раза, країни, що розвиваються – у 3,6 раза, то ВВП України скоротився і складає у 2016 р. близько 60 % від рівня 1990 року.

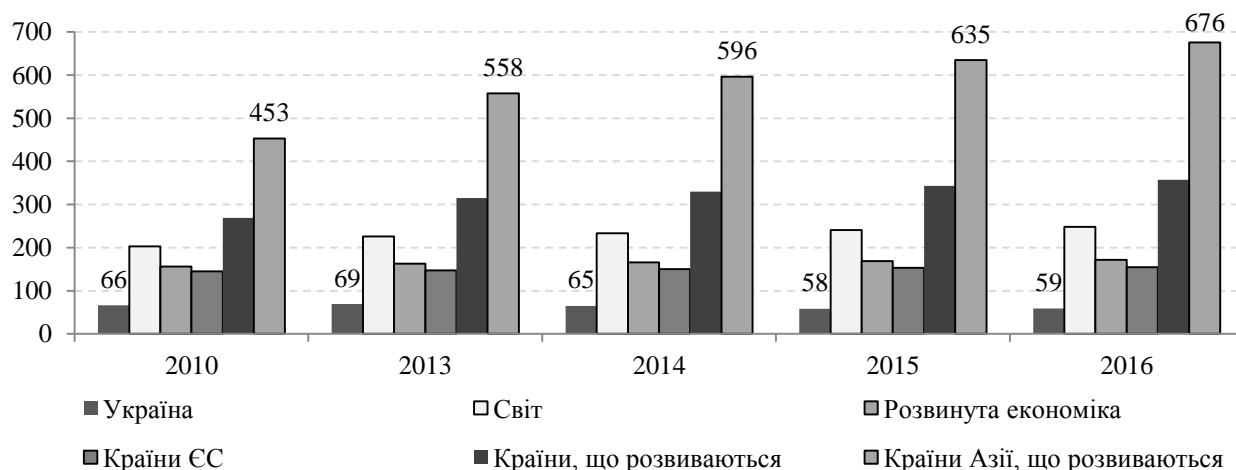

Рис. 1. Зміна ВВП груп країн світу, наростаючим підсумком, 1990=100%*

Примітка. * Побудовано автором за даними Міжнародного валютного фонду та Державної служби статистики України

Варто зазначити, що трансформаційні процеси економіки України у 90-х роках призвели до катастрофічного падіння обсягів валового внутрішнього продукту (за 9 років ВВП скоротився у $-2,5$ раза (-59 %), що заклало форму-

вання макроекономічних диспропорцій на багато років. Протягом 2010–2013 років економіка України зросла на 10 % і певною мірою відновила докризові показники, проте внаслідок розпочатої Росією торговельної війни ВВП України скоротився на 6,6 %, а 2015 р. – ще на 9,9 % (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини Донецької та Луганської областей). Втрата даних територій призвела до скорочення ВВП України у 2014 р. ще на 3,5 %.

Це сформувало значні диспропорції ВВП України і зумовили тенденцію до зниження номінального ВВП у доларовому еквіваленті, за підсумками 2015 року ВВП становив 90,6 млрд дол. США, або на 101% менше, показника 2013 р. (табл. 1). Особливо небезпечним є те, що разом із падінням рівня номінального ВВП у доларовому еквіваленті зберігається чітка тенденція до збільшення обсягів ВВП у гривневому еквіваленті і аналіз номінального ВВП на душу населення підтверджує тенденцію падіння економіки і доходів населення. Наростання диспропорцій номінального і реального ВВП закладає тенденцію зниження рівня життя населення.

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт та рівень інфляції в Україні у 2010–2016 рр.*

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП, млрд грн	1079,3	1300,0	1404,7	1465,2	1586,9	1988,5	2383,2
ВВП, млн дол. США	136013,2	163159,7	175781,4	183310,1	133503,4	91031,0	93270,5
ВВП на душу населення, дол. США	2965,1	3569,8	3855,4	4029,7	3104,7	2124,7	2185,7
Номінальний ВВП на душу населення, тис. грн	23,6	28,5	30,8	32,3	37,0	46,5	56,0
Реальний ВВП, %	4,1	5,5	0,2	0	-6,6	-9,9	1,5

Примітка. *Сформовано автором за даними Державної служби статистики України

Основною перешкодою на шляху до економічного зростання є порушення основної пропорції – між споживанням і нагромадженням, окрім того, збільшення споживання домашніх господарств відбувалося переважно за рахунок товарів імпортного походження, натомість, валове нагромадження основного капіталу, яке має бути передумовою зростання і розширення виробництва, залишалося на низькому рівні. Надзвичайно високе зростання кінцевих споживчих витрат домашніх господарств (темпи якого у 2010–2013 рр. перевищували ВВП в 2014–2015 рр.) змінилося на їхнє випереджаюче зниження і за даний період вони знизилися на 11,3 %, тоді як ВВП скоротився на 21,4 %. Найбільш кричущою диспропорцією ВВП є валове нагромадження основного капіталу, яке за цей період скоротилося на 65,4 %. На сьогодні спостерігається процес відновлення однієї з основних макроекономічних пропорцій між споживанням та нагромадженням, порушення якої призвели до утворення структурних перекосів в економіці України.

Галузеві зміни у структурі доданої вартості носили циклічний характер (рис. 2).

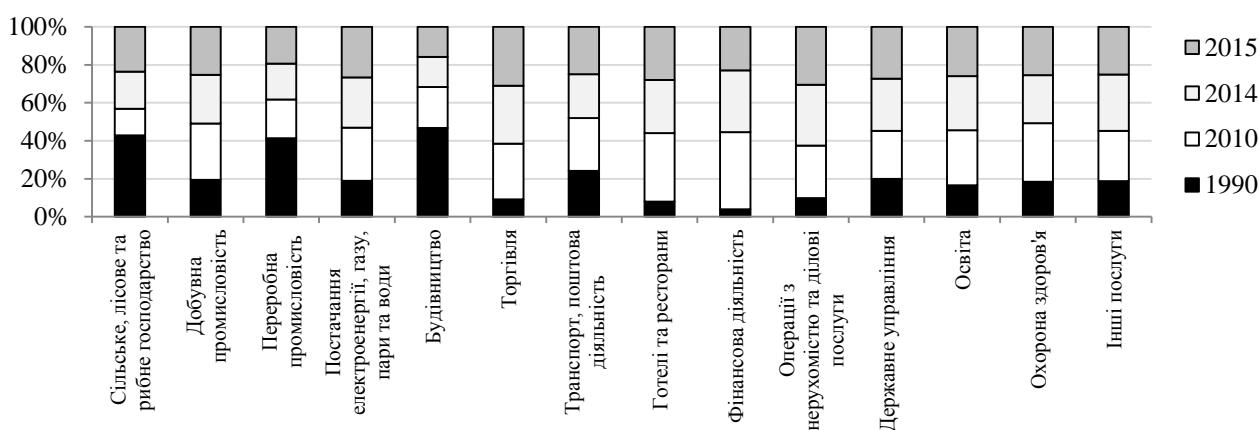

Рис. 2. Питома вага валової доданої за видами економічної діяльності, % до усіх видів економічної діяльності*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Виявлено подвійне і скорочення внеску у ВДВ сільського господарства, (порівняно з 1990р.), хоча останні роки його внесок зростає, наполовину – переробної промисловості, утричі – будівництва, натомість у 6 разів зріс внесок фінансової діяльності, у 3,4 – торгівлі, у 1,6 – освіти, в 1,4 – державного управління й охорони здоров'я, в 1,3 – добувної промисловості та електроенергетики. Позитивним явищем останніх двох років є зростання частки товарного виробництва на 4,4 в. п., що свідчить про злам попередньої тенденції зниження.

Необхідно зазначити, що диспропорційністю характеризується перерозподіл структури випуску та валової доданої вартості зі сфери товарного виробництва на користь сфери послуг, який супроводжується прискореним скороченням частки валової доданої вартості порівняно із випуском. За 2000–2013 рр. відбулося значне скорочення частки виробництва товарів у загальному обсязі виробництва та зростання частки послуг, що прискорилося під час криз 2009 та 2012–2013 років та набуло позитивної динаміки у 2014 р., коли відбувалося відновлення військово-промислового комплексу.

Виявлено, що за розглянутий період внесок товарного виробництва скоротився на 20 % і найбільшого скорочення зазнав внесок у виробництво сільського господарства і промисловості, а внесок послуг зріс майже у 1,5 рази завдяки торгівлі, операціям з нерухомістю, фінансовій та професійній діяльності. Скорочення частки ВДВ товарів відбувалося швидше за зниження їхнього випуску, тобто як і у структурі виробництва, ця тенденція прискорювалася під час криз 2009 і 2012–2013 рр. Внесок галузей товарного виробництва скоротився на 29 % і у півтора рази перевищив скорочення їхньої частки у виробництві. Найбільшого скорочення зазнав внесок у ВДВ галузей промисловості, сільського господарства, транспорту та будівництва, а внесок галузей сфери послуг за цей період збільшився на третину, завдяки торгівлі, фінансовій діяльності, операціям з нерухомістю, професійній діяльності і державному управлінню (сфері послуг лише внесок транспорту зазнав скорочення на третину).

Виявлені у дослідженні тенденції зіставлення зміни частки випуску і ВДВ у загальному обсязі вказують на диспропорційність між цими показниками, що поставило у привілейоване становище сферу послуг (охорону здоров'я, мистецтво, фінансову діяльність), добувну промисловість на противагу іншим її галузям (рис. 3). Загалом же частка валової доданої вартості у виробництві товарів скорочувалася за розглянутий період в 1,5 раза швидше, ніж частка їхнього випуску. Також спостерігається диспропорційність в оподаткуванні та субсидіюванні галузей економіки. У 2009 р. відбулося припинення державної підтримки сільськогосподарської та нарощування рівня субсидіювання добувної промисловості в умовах її високої прибутковості і лише з 2013 року відбулося скорочення рівня, і зниження у 2014 р. до рівня 2000 року. Також відбуваються різкі коливання у субсидіюванні електроенергетики, водопостачання, що закладає нові диспропорції економіки України.

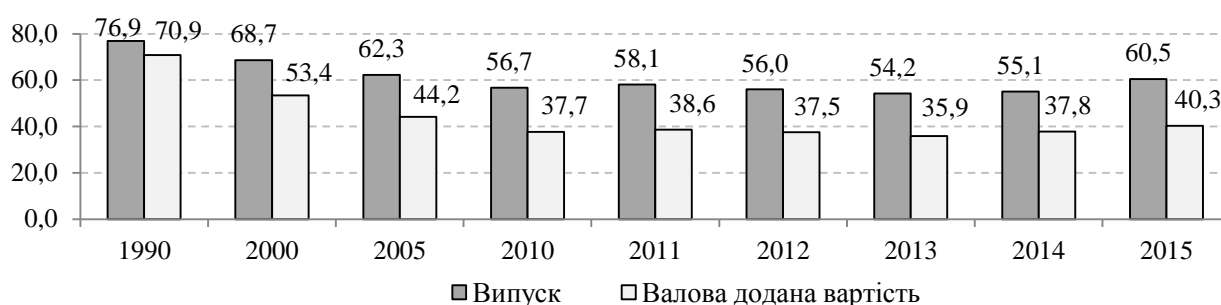

Рис. 3. Питома вага випуску і валової доданої вартості виробництва товарів у загальному виробництві України, % до усіх видів економічної діяльності*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Встановлено, що у структурі ВВП за кінцевим використанням лише частка колективних витрат сектора загальнодержавного управління є стабільною (рис. 4). Виявлені у дослідженні тенденції свідчать про те, що у 2012–2013 рр лише дві основні складові фактичного кінцевого споживання домашніх господарств – їхні прямі витрати на споживання, а також витрати загального державного управління на надання індивідуальних послуг домашнім господарствам відновилися. Внаслідок цього фактичне індивідуальне споживання домашніх господарств сягнуло у 2013 р. надвисоких значень (86 % ВВП), сформувавши значну диспропорційність і розпочало знижуватися до обґрунтованих пропорцій у 2014–2015 рр.

Обґрунтовано особливості формування диспропорцій валового нагромадження основного капіталу і виявлено зростання у 2006–2008 рр. та 2011–2012 рр. і стрімке скорочення до найнижчого рівня (14 % ВВП) за всю історію України у 2014 р. Різкі коливання співвідношень між експортом та імпортом після 2005 року були викликані девальвацією гривні, що на певний час оздоровило ситуацію, проте подальше утримання її фіксованого обмінного курсу знову призвело до появи значного від'ємного сальдо, яке у 2012–2013 роках знову сягнуло критичного рівня – 9 % ВВП.

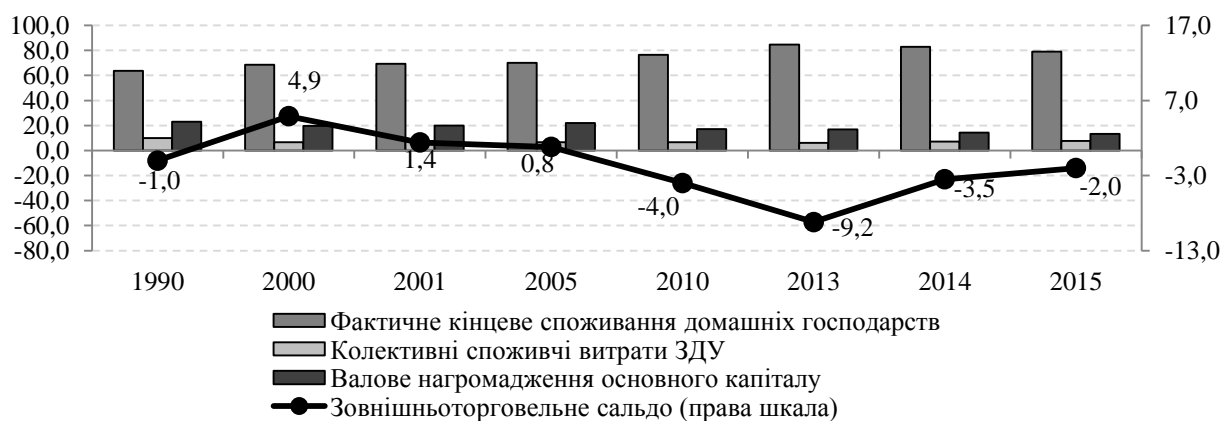

Рис. 4. Основні компоненти кінцевого використання України, % до ВВП*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

При цьому частка імпорту останні 4 роки істотно перевищує 50 % ВВП, що є критичним показником для економічної безпеки і значною диспропорцією структури ВВП і лише нова масштабна девальвація гривні у 2014 р. дозволила удвічі скоротити цей розрив між експортом та імпортом і закласти тенденцію призведе формування позитивного сальдо.

Визначено, що основними диспропорціями кінцевого використання ВВП, починаючи з 2006 р., залишається різке зростання фактичного кінцевого споживання домашніх господарств, яке відбувається за рахунок збільшення негативного сальдо зовнішньоекономічних зв'язків на тлі високого рівня імпорту, частка якого істотно перевищує безпечну межу (табл. 2).

Таблиця 2

Структура ВВП за витратами, %

Рік	ВВП	Кінцеві споживчі витрати	Кінцеві споживчі витрати			Валове нагромадження основного капіталу	Сальдо експорту та імпорту товарів і послуг	Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг
			домашніх господарств	загального державного управління					
				індивідуальні споживчі витрати	колективні споживчі витрати				
2006	100	78	60	11	7	24	-3	43	-46
2007	100	78	60	11	6	27	-5	41	-47
2010	100	84	64	13	7	18	-3	46	-49
2012	100	88	69	13	6	19	-8	47	-55
2013	100	92	72	13	6	17	-8	43	-51
2014	100	90	71	12	7	14	-4	49	-52

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Виявлені у дослідженні структурні трансформації на національному ринку праці через застосування ланцюгових коефіцієнтів свідчать про незначні зміни у структурі зайнятості, тобто галузеві зміни не є достатньо вагомими (табл. 3). Показник лінійного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень характеризує загальну сукупну зміну всіх структурних частин без урахування напрямів окремих зрушень, і як демонструють дані, найсуттєвіші зрушення в структурі зайнятості мали місце за період з 2006 по 2010 рр., у наступному періоді інтенсивність структурних зрушень зменшилася.

**Структурно-динамічні відмінності національного ринку праці
за галузевою структурою (ланцюгові показники)***

Показник	2001	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень	0,37	0,28	0,31	0,12	0,17	0,19	0,20
Середній квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень	0,62	0,39	0,40	0,24	0,27	0,27	0,28
Лінійний коефіцієнт відносних структурних зрушень	4,08	3,08	3,39	1,98	2,71	2,73	2,76
Середній квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень	0,51	0,42	0,36	0,22	0,32	0,36	0,38
Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень Гатєва	0,038	0,025	0,025	0,016	0,018	0,021	0,022
Узагальнюючий коефіцієнт структурних зрушень Салаї	0,020	0,032	0,020	0,010	0,017	0,018	0,021
Узагальнюючий коефіцієнт Рябцева	0,027	0,018	0,017	0,011	0,009	0,010	0,013

Примітка. * Розраховано за даними Державної служби статистики України

Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень Гатєва та показник структурних зрушень Салаї перебувають у діапазоні від 0,02 до 0,038, тобто значення є достатньо близькими до 0, що характеризує досліджуваний період однорідністю структури зайнятості в Україні. Тобто галузева структура зайнятості є достатньо усталеною та слабозмінюваною, однак подібна однорідність не є свідченням достатніх можливостей забезпечення зайнятості та низького рівня безробіття в Україні.

Таким чином, регулювання ринку праці, враховуючи структурні дисбаланси, стає особливо актуальним в умовах нестабільності функціонування економічної системи та дії дестабілізуючих факторів, що є істотними ознаками сучасних умов господарювання.

У третьому розділі «**Зовнішньоекономічна складова макроекономічних дисбалансів національної економіки**» виокремлено зовнішні чинники і складові макроекономічних впливів; визначено особливості зовнішньоторговельної діяльності у контексті структурних змін у світовій торгівлі; розкрито сутність боргових зобов'язання як чинника диспропорційності; сформовано прогноз боргової залежності та механізм управління боргом.

На основі аналізу структури ВВП та зовнішньоекономічної складової можна стверджувати, що Україна знаходиться на стадії тимчасової стабілізації, проте низка макроекономічних дисбалансів та інституційних суперечностей вказує на вірогідне посилення негативних явищ в економіці, що може зруйнувати стабілізаційні процеси в країні.

Економіка України є економікою відкритого типу, яка характеризується значними обсягами експорту та імпорту. Значно вищий рівень відкритості економіки порівняно з іншими країнами, зокрема країнами ЄС, та світової економіки в цілому, призвів до залежності у функціонуванні і розвитку вітчизняної економіки від кон'юнктури міжнародних ринків, вразливості до зміни зовнішніх чинників, і як наслідок, до загострення диспропорцій у зовнішній торгівлі. Це підтверджує аналіз відкритості економіки України та

зовнішньоторговельних показників у 2005–2016 рр., особливо у періоди розгортання кризових явищ у світовій економіці (рис. 5).

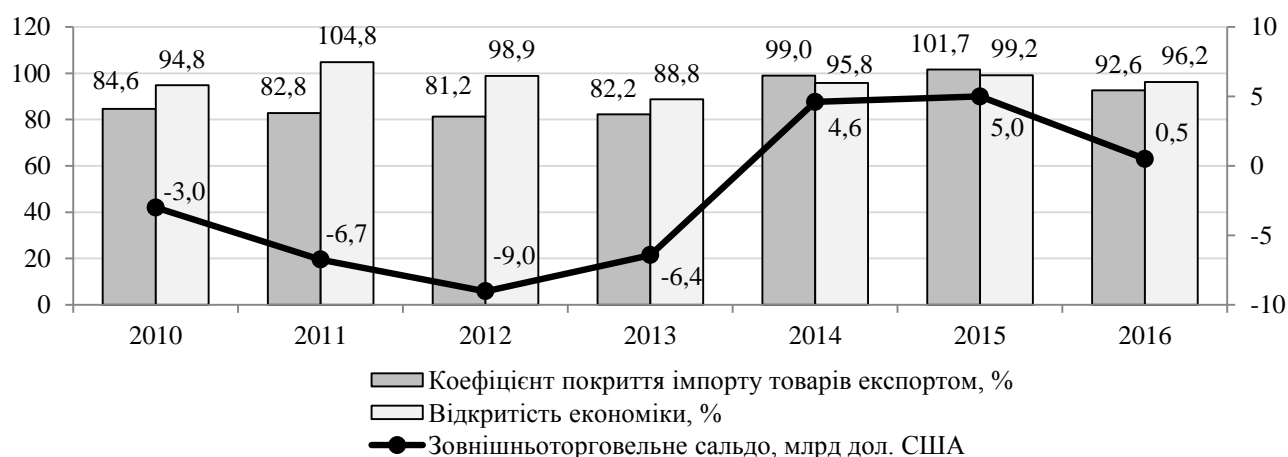

Рис. 5. Відкритість економіки України та динаміка зовнішньоторговельних показників у 2010–2016 рр.*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Доведено, що структура зовнішньої торгівлі обумовила зниження коефіцієнту покриття імпорту експортом в Україні з 0,95 у 2005 р. до 0,82 у 2013 р. та зростання при цьому дефіциту торговельного балансу, фінансування якого здійснювалося за рахунок зовнішніх джерел, що призвело до збільшення боргового навантаження, вираженого як співвідношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг, з 98,1 % у 2005 р. до 193,1 % у 2014 р., а у 2016 р. сягнуло 251,7 % (рис. 6).

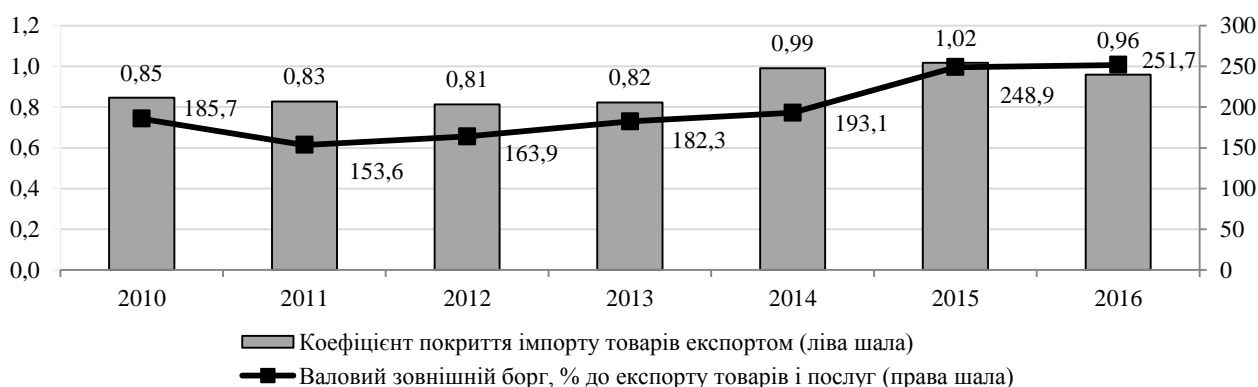

Рис. 6. Динаміка валового зовнішнього боргу України та коефіцієнт покриття імпорту експортом у 2010–2016 рр.*

Примітка. * Розраховано автором за даними Національного банку України

Обґрунтовано, що для зовнішньої торгівлі України характерний низький рівень диверсифікації її географічної структури внаслідок неефективної моделі міжнародної спеціалізації, що формує диспропорції за товарними групами і регіонами. Основними торговельними партнерами України є СНД та країни ЄС, причому частка СНД в зовнішній торгівлі України невинно скорочується: в 1996 р. частка СНД в загальному товарообігу становила 57,5 %, в 2009 р. –

39,0 %, а в 2016 р. – 21,1 %. Це відбувається на фоні збільшення частки країн ЄС та, останніми роками, Азії в зовнішній торгівлі України товарами та послугами (рис. 7). Для такої моделі міжнародної спеціалізації очевидним є рух технологій – з заходу на схід (технології імпортуються з країн ЄС, а товари, вироблені з їх використанням – у країни СНД і Азії).

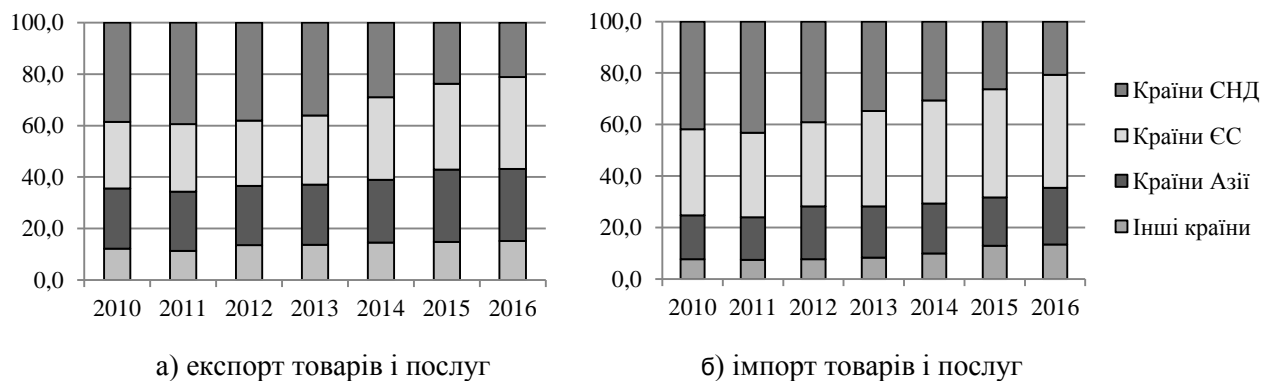

Рис. 7. Географічна структура експорту-імпорту України у 2010–2016 рр., %*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

На основі аналізу встановлено, що серед факторів, що визначають диспропорційність розвитку світової торгівлі в останні роки основними є дисбаланси між країнами експортерами та імпортерами продукції, диспропорційність розвитку окремих країн, дисбаланс між споживанням і заощадженнями у провідних державах-експортерах та імпортерами, бюджетні дефіцити, дисбаланс попиту та пропозиції на міжнародних валютних ринках.

Встановлено, що відкритість економіки України зросла з огляду на рівень експортної квоти, яка збільшилася з 46,9 % у 2005 р. до 48,4 % у 2016. Це пов'язано в першу чергу не зі збільшенням відкритості, а з погіршенням економічної ситуації в країні в цілому.

Свідченням диспропорцій у зовнішній торгівлі, а саме дисбалансу між експортом та імпортом є від'ємне зовнішньоторговельне сальдо України протягом 2006-2013 рр., яке змінилося на позитивне у 2014-2016 рр. частково внаслідок набуття чинності економічної складової Угоди про асоціацію між країною та країнами ЄС у частині створення ЗВТ, але переважно через падіння гривні та скорочення імпорту.

На основі генезису зовнішньоторговельних відносин розвинених країн встановлено, що на сучасному етапі починають переважати інструменти прихованого протекціонізму через реалізацію внутрішньої економічної політики. Методи галузевого протекціонізму використовують країни, що розвиваються поряд з селективним, який проявляється у запровадженні економічних санкцій до окремих країн чи товарів. Економічна основа прихованого протекціонізму стосується внутрішніх податків і зборів, державних закупівель, вимог використання місцевих компонентів у виготовленні кінцевих продуктів. Основним недоліком протекціонізму є те, що, захищаючи національну економіку від зовнішньої конкуренції, він призводить

до загострення диспропорцій через виникнення застійних явищ, зниження конкурентоспроможності національних товарів на міжнародних ринках, посилення монополістичних тенденцій на внутрішньому ринку.

Як свідчить досвід успішних країн, досягнення якісних змін системного характеру та подолання диспропорційності у зовнішній торгівлі, може тривати в середньому не менше двох десятиліть. Тому її підтримка, й, у першу чергу, сприяння диверсифікації товарної та географічної структури експорту-імпорту є надзвичайно складним стратегічним завданням для України.

Не заперечуючи для України євроінтеграційної спрямованості, слід врахувати, що саме східно-азійський регіон найближчими десятиліттями відіграватиме дедалі вагомішу роль у глобальному поділі праці, формуванні ланцюгів створення доданої вартості тощо. Тому для країни, яка претендує стати активним учасником глобальних економічних процесів, вкрай важливо бути залученою до трансконтинентальних проектів, ініціаторами яких є інвестори зі східно-азійських країн.

Для України упродовж наступних 2–3 років ймовірним є погіршення умов торгівлі, що у 2018–2019 рр., актуалізує виклики і ризики, пов'язані з погіршенням структури платіжного балансу і макроекономічних балансів загалом (зовнішньоторговельних, бюджетних, ринку капіталів, посиленням боргового навантаження тощо). Для України необхідно мінімізувати вплив зовнішніх факторів, оскільки як показує практика багатьох країн, чим вищою є конкурентоспроможність і розвиненість країни, тим меншим є вплив умов торгівлі на її платіжний баланс.

Встановлено, що безпосереднім наслідком утримання бюджетних дефіцитів є нарощування державних боргів та формування диспропорцій платіжного балансу і довгий час вважалось, що після досягнення рівня боргів (60% ВВП) держава має запроваджувати жорсткі фіскальні консолідаційні заходи, оскільки більший борг формуватиме додаткові ризики для макроекономічної і фінансової стабільності. Криза 2008-2009 рр. змінила ставлення до рівня боргової залежності, оскільки жорсткі обмежуючі заходи призводили до депресивного стану реального сектору, що своєю чергою погіршувало стан державних фінансів, тому на сьогодні у розвинутих країнах рівень державного боргу сягає і навіть перевищує рівень ВВП відповідної країни.

Разом з тим, дослідження динаміки боргу в Україні, в частині списання частини боргу і відтермінування погашення єврооблігацій, дозволяє стверджувати, що згідно з досягнутими домовленостями, якщо після 2020 року українська економіка зростатиме швидкими темпами, то кредитори отримають додаткові платежі, які при помірному щорічному зростанні ВВП на 6 % за період дії VRI (1916–1941 рр.) складуть близько 37 млрд дол. США, а у випадку 10 % зростання – виплати зростають до 196 млрд дол. США. Дисконтування даних сум показує деяку вигоду даних виплат за рахунок зміни вартості грошей, відповідно вартість майбутніх виплат орієнтовно складе відповідно 16 і 76 млрд дол. США. Можна стверджувати, що ми у майбутньому

можемо отримали фактор обмеження можливостей економічного зростання України.

Нинішній загальний зовнішній борг України практично у 2,5 раза перевищує обсяг виручки від усього експорту, а короткостроковий є втричі вищим, ніж валові валютні резерви країни і наявний обсяг валютних резервів країни є вкрай недостатнім, а враховуючи сьгоднішню економічну та фінансову нестабільність, доступ країни до міжнародних ресурсів обмежений і це ускладнює утримання макроекономічної і фінансової стійкості.

Аналіз стану економіки доводить, що перед Україною постають виклики, пов'язані з: низькими рівнями заощаджень та інвестицій; відтоком капіталів; фіскальними і зовнішньоторговельними дефіцитами; посиленням боргового тиску; здорожченням позичкових коштів погіршенням умов торгівлі та платіжним балансом; ослабленням експортного потенціалу; відстороненістю від глобальних інтеграційних та інфраструктурних проектів; Від того, на скільки Україні вдасться переламати негативні тенденції та подолати диспропорційність і залежатиме економічне відновлення країни.

У четвертому розділі **«Структурні особливості інституційних секторів економіки України»** визначено структурні особливості інституційних секторів економіки, зокрема пропорції розподілу доходу секторів домашніх господарств і загальнодержавного управління; з'ясовано особливості розподільчих процесів на рівні секторів за СНР.

Встановлено, що найголовнішим напрямом економічного розвитку є відновлення економічного потенціалу країни, зростання виробництва і доходів населення, зниження залежності економіки України від зовнішніх ринків. На цьому шляху важливим завданням є пошук найбільш вдалої економічної спеціалізації України в глобальній світогосподарській системі. На сьогодні одним із таких перспективних напрямів виступає виробництво сільськогосподарської та харчової продукції. Проте необхідно враховувати, що ринки країн ЄС, які суттєво субсидіюють сільськогосподарське виробництво мають обмежені можливості для розширення українського експорту продукції даних галузей. Окрім того, металургія, продукція якої досі виступала одним із основних експортних продуктів України, через військові дії частково позбавлена вітчизняної вугільної сировини та є залежною від енергоносіїв та субсидій на вуглевидобування. Це виступає підґрунтям зміни структури інституційних секторів.

Встановлено, що для інституційних секторів найбільшою диспропорцією України у споживанні є надто висока частка кінцевого споживання домашніх господарств, яка попри зниження у 2014–2015 роках, продовжує перевищувати рівень європейських країн у 1,2 раза (14 в. п.), наблизившись до значень США (рис. 8). Кінцеві споживчі витрати загального державного управління нижчі на 2,7 в. п., валове нагромадження основного капіталу – на 5,2 в. п. Існує диспропорційність сальдо зовнішньоекономічної діяльності, хоча і відбулося зниження з – 8,0 до – 2,0 в. п.

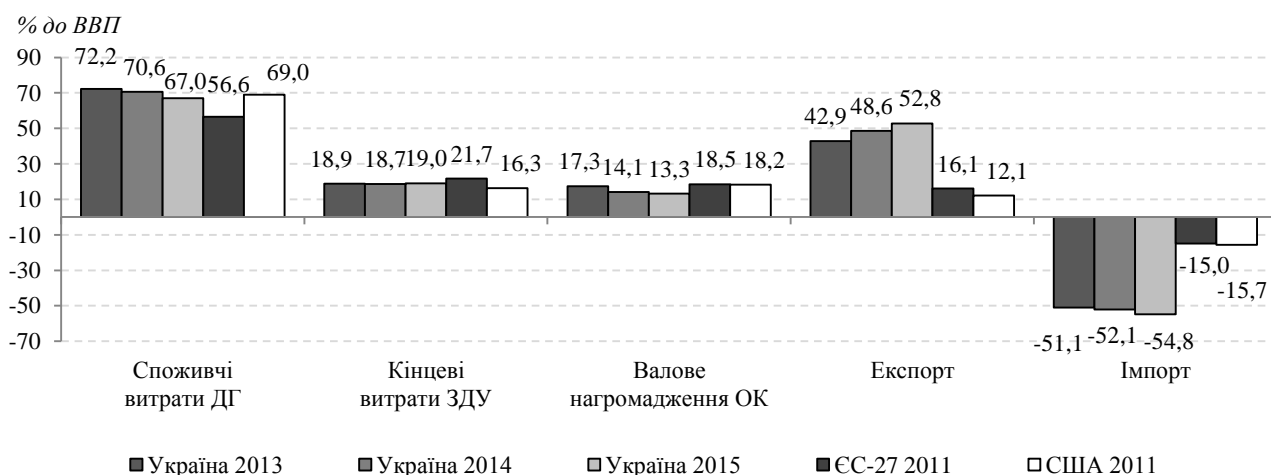

Рис. 8. Структура ВВП за категоріями кінцевого використання*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України та Євростату

Виявлено, що криза 2008–2009 рр. спричинила негативний вплив на усі види економічної діяльності, проте більш глибоким був спад у виробництві товарів та послуг реального сектора економіки. У 2010–2011 рр. зростання обсягів виробництва відбувалося швидше у виробництві товарів та реальному секторі економіки і супроводжувалося скороченням податкового навантаження та зменшенням субсидіювання галузей з боку держави. У середині 2012 р. у найгіршому стані знаходилися будівництво і переробна промисловість, а зростання демонстрували тільки сільське господарство і роздрібна торгівля. Внаслідок втрати Україною територій і ринків падіння виробництва різко прискорилося у 2014–2015 роках. За період 2008–2015 рр. будівництво скоротилося на дві третини, фінанси – на половину, переробна промисловість – на 40 %, водопостачання й торгівля – на третину, тоді як додану вартість за цей період наростили сільське господарство на 24 %, державне управління й оборона – на 10 %, операції з нерухомістю – на 5 % та охорона здоров'я – на 4 %.

Відзначено, що залишалось високим негативне сальдо зовнішньоекономічних зв'язків, яке стало результатом утримування фіксованого обмінного курсу, що пригнічувало внутрішнє виробництво і лише у 2015 р. сальдо знизилось до –2 % відповідно.

Диспропорційність підсекторів інституційного сектора фінансових корпорацій підтверджує глибину негативних структурних трансформацій в економіці України (табл. 4).

У структурі фінансових корпорацій відносно стабільну тенденцію до зростання частки ВДВ має Національний банк України. Його внесок у формування доданої вартості сектору фінансових корпорацій з 2009 року зріс майже удвічі. Внесок інших депозитних корпорацій носить нестабільний характер, а внесок інших підсекторів фінансових корпорацій зазнав істотного скорочення. Це є свідченням нестабільної структури сектора.

Структура валової доданої вартості інституційного сектора фінансових корпорацій за підсекторами*

(відсотків до підсумку по сектору)

Рік	Національний банк України	Депозитні корпорації, фонди грошового ринку, інвестиційні фонди	Інші фінансові посередники, крім страхових корпорацій та пенсійних фондів	Допоміжні та кептивні фінансові корпорації	Страхові корпорації та пенсійні фонди	Усього
2009	2,1	79,0	4,7	5,1	9,2	100,0
2010	2,3	69,8	5,8	9,9	12,1	100,0
2011	2,9	74,8	3,7	3,0	15,6	100,0
2012	3,5	59,1	8,5	8,8	20,2	100,0
2013	3,5	58,2	7,3	4,2	26,8	100,0
2014	3,7	72,1	3,4	3,0	17,7	100,0

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Встановлено, що Україна останні десять років виступала позичальником коштів із-за кордону, що обумовлено порушенням основних макроекономічних пропорцій між виробництвом та споживанням, а також утриманням фіксованого обмінного курсу гривні до долара США. Девальвація обмінного курсу у 2014–2015 рр., зумовила відновлення пропорційності зовнішньо-економічних зв'язків та зниження чистого запозичення. Для 2014 року також характерним стало одночасне скорочення активів і зобов'язань за кредитами та депозитами.

Обґрунтовано, що одним із основних чинників формування зовнішньої заборгованості України є продаж за кордон цінних паперів та акцій, а також збільшення чистої кредиторської заборгованості. Особливості фінансових рахунків демонструють диспропорційність в силу того, що фінансові зобов'язання в економіці України приймають на себе в основному нефінансові та фінансові корпорації (рис. 9). Разом з тим, у 2014 р., приблизно 90 % активів і пасивів припало на нефінансові корпорації, а близько 30 % – на сектор загального державного управління, в той час як фінансові корпорації та домашні господарства різко скорочували активи й пасиви.

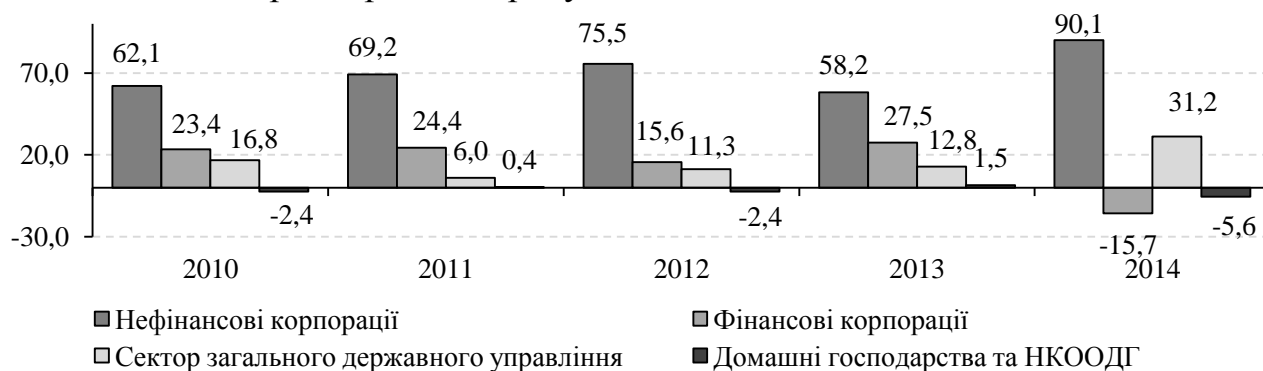

Рис. 9. Чисте прийняття фінансових зобов'язань за інституційними секторами України, % до підсумку*

Примітка. * Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Встановлено, що основним кредитором української економіки виступають домашні господарства та сектор іншого світу, тоді як нефінансові корпорації, загальнодержавне управління і фінансові корпорації є позичальниками коштів.

У країнах ЄС існує принципово інша система пропорцій розподілу і придбання фінансових зобов'язань. Зобов'язання сектора фінансових корпорацій удвічі перевищують зобов'язання сектора нефінансових корпорацій, вища і частка домашніх господарств. Чисте придбання фінансових активів також характеризується у країнах ЄС меншою часткою нефінансових корпорацій та вищою – фінансових корпорацій. У країнах ЄС нефінансові та фінансові корпорації є кредиторами економіки, а диспропорційність сектора домашніх господарств полягає у тому, що до 2014 вони кредитували економіку України удвічі більше, ніж у країнах ЄС.

У п'ятому розділі **«Механізм регулювання диспропорційності національних економік»** запропоновано механізм та інструменти регулювання диспропорційності економіки України; розроблено варіанти структурних трансформацій в економіці України; запропоновано напрями довгострокової стратегії інвестування у соціальний капітал як чинник диспропорційності економіки; обґрунтовано пріоритети та визначено напрями структурної політики як інструменту регулювання макроекономічних диспропорцій.

На основі розрахунку структурно-динамічної моделі розвитку економіки України оцінено потенційні можливості переходу видів економічної діяльності на вищий технологічний рівень через зниження рівня проміжного споживання та наближення коефіцієнтів прямих витрат за міжгалузевим балансом до країн Європейського Союзу (табл. 5).

Результати розрахунку технологічного наближення до вибраних країн за часткою проміжних витрат свідчать про необхідність залучення інвестицій до 2030 року в обсязі до 142 млрд дол. США, згідно середнього рівня інвестицій за вибіркою (враховано структуру проміжних витрат вибраних країн на 2014 р.) Це дозволить при визначенні напряму технологічних змін враховувати ресурсну базу, ступінь подібності виробництв і стартові умови країни-еталона.

Обґрунтовано, що на формування диспропорцій впливає культурна складова соціального капіталу. За результатами опитування експертів визначено, що для розвитку соціального капіталу необхідно поєднувати розвиток неформальних і формальних інститутів, формуючи культуру ведення бізнесу, міжособистісні стосунки, культуру сплати податків, освітні та моральні засади розвитку особистості. Якщо цей процес є успішним, транзакційні витрати інституційних змін, виражені у вигляді негативних наслідків, таких, як корупція і ухилення від сплати податків, буде зменшуватися.

Довгостроковою стратегією інвестування у соціальний капітал має стати створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, головним чином, у частині поширення демократії, покращення економічних умов і стандартів життя та розбудова цінностей, соціальної і територіальної згуртованості через освіту.

Результати вибору варіантів технологічного розвитку України*

Гармонізовані види економічної діяльності	Країна вибору технології	Коефіцієнт технологічної кореляції з Україною	Проміжне споживання на одиницю випуску	
			Україна-2015	Вибрана країна
Сільське, лісове та рибне господарство	Румунія	0,96254	0,55338	0,51904
Гірничодобувна промисловість	Польща	0,90116	0,48401	0,40040
Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	Австрія	0,97224	0,80952	0,71589
Виробництво коксу та нафтопродуктів	Велика Британія	0,98040	0,85653	0,82577
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	Польща	0,81655	0,86823	0,73957
Металургійне виробництво	Румунія	0,75204	0,84189	0,58457
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	Німеччина	0,96266	0,69529	0,57094
Виробництво електричного устаткування	Румунія	0,71123	0,69813	0,49978
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	Румунія	0,70566	0,75851	0,50759
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Польща	0,91017	0,68162	0,55544
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	Польща	0,77060	0,69420	0,47317
Будівництво	Франція	0,89262	0,77600	0,57314
Телекомунікації (електрозв'язок)	Чехія	0,96687	0,44810	0,44745
Фінансова та страхова діяльність	Швеція	0,82576	0,37319	0,33725
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	Румунія	0,43370	0,31774	0,22660
Освіта	Польща	0,65445	0,27685	0,17345
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Австрія	0,74345	0,39801	0,33375

Примітка. * Розраховано автором

Стратегії утворення соціального капіталу мають обов'язково враховувати регіональні особливості, які різняться за регіонами. Для максимізації ефекту важливо формувати соціальний капітал у процесі взаємодії між державою, громадою та ринком. Для українського суспільства важливо перейняти парадигму ЄС щодо політики соціальної згуртованості. Дана парадигма заснована на виробленні компромісу у відносинах між центральним урядом і регіональними органами влади і надає недержавним суб'єктам вирішальну роль у виробленні політики.

Встановлено, що мінімізація диспропорційності розвитку забезпечується успішними реформами, які мають поєднувати як політичну волю, так і зміцнення соціального капіталу. Для забезпечення формування простору довіри, сприяння становленню активних громадян, посилення ефективності державних інститутів сформовано рекомендації: першочергове реформування інститутів, що мають забезпечувати верховенство закону – система судочинства, правоохоронні органи і оподаткування; усунення перешкод для розвитку громадянського суспільства; створення механізмів для використання

ресурсу «потенційної» громадської активності; удосконалення інституційного забезпечення регулювання відносин державно-приватного партнерства; поширення європейських цінностей, обізнаності про свої права, цінностей кооперації та співпраці через систему освіти; удосконалення політики публічної інформації у частині забезпечення прозорості та підзвітності як державних, так і приватних агентів.

Обґрунтовано, що ефективний механізм подолання диспропорцій та забезпечення економічного зростання необхідно реформувати через систему стратегічного планування в напрямі органічного поєднання стратегії, прогнозу, програм соціально-економічного розвитку та державного бюджету, цілей та ресурсів. Успішне впровадження реформ в Україні певною мірою залежить від вдосконалення системи державного управління та забезпечення стійкого зв'язку між програмами, програмними заходами, бюджетом та виконавською дисципліною.

Обґрунтовано доцільність виділення у секторальній політиці чотирьох пріоритетів, а саме: розбудову ресурсоефективної економіки з акцентом на енергоємні види діяльності: металургійну, хімічну, промисловість будівельних матеріалів; створення інноваційно-технологічних кластерів в космічній, авіаційній та оборонній галузях з розвинутою дослідницькою базою; диверсифікацію та кластеризацію підприємств, що працюють на внутрішній ринок: в машино-, автомобілебудуванні, виробництві медичної, побутової техніки, електроніки, агро-виробництві; розбудову сервісної економіки на базі ІКТ, включаючи інтелектуальні бізнес-послуги та креативний сектор, збільшення їх віддачі в економіку країни.

Доведено необхідність удосконалення боргової політики України і регулювання диспропорцій фінансового ринку на основі досвіду ЄС через формування та імплементацію середньострокової Стратегії управління державним боргом України як інструменту досягнення безпечного рівня боргового навантаження за активної взаємодії та координації дій Уряду, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби фінансового моніторингу України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Це дозволить ефективно розпоряджатися фінансовими ресурсами, спрямовувати їх на економічне зростання і зростання добробуту населення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливої науково-практичної проблеми обґрунтування теоретико-методологічних та методичних засад формування макроекономічних диспропорцій економіки України та розроблення практичних рекомендацій щодо механізму їх регулювання. Серед найважливіших одержаних результатів дослідження у теоретико-методологічному плані є наступні:

1. На основі генезису підходів щодо трактування категорії «диспропорції», уточнено визначення диспропорційності, яка трактується як невідповідність потенціалів або темпів розвитку окремих частин економічної системи, внаслідок чого частина загального потенціалу, або продукту залишаються незатребуваними, або надмірно використовуваними (у порівнянні із цілим). Визначено, що двоїстий характер впливу економічних диспропорцій на економічні явища проявляється у непродуктивних втратах робочого часу, матеріальних ресурсів і капіталів у процесі виробництва як негативний, а позитивний – у стимулюванні ефективніших виробництв через розпад застарілих і неефективних.

2. Запропоновано методологічні підходи до дослідження макро-економічних диспропорцій, які базуються на оцінці економічних показників, за такими рівнями: диспропорції у рівнях економічного і соціального розвитку між групами держав, державами, внутрішні регіональні диспропорції в країнах та інші види регіональних; структурні диспропорції ВВП – за видами економічної діяльності, вартісній структурі, кінцевому використанню; внутрішні диспропорції стану та розвитку галузей реального сектору, диспропорції основних факторів виробництва – праці і капіталу.

3. Обґрунтовано нерівномірний та асиметричний вплив глобалізації на економічний розвиток. Негативними ефектами для України є: надмірна експортна залежність, нерозвинений внутрішній ринок, відставання у технологічній, інноваційній та інфраструктурній сферах, посилення макроекономічних, галузевих і структурних диспропорцій, регіональна дивергенція, зниження реальних доходів та економічної активності.

4. Визначено, що порушення основної пропорції – між споживанням і нагромадженням та споживання домашніми господарствами значної частки продукції імпортного походження закладає негативні очікування щодо розвитку економіки України. Натомість, валове нагромадження основного капіталу, яке має бути передумовою наступного зростання і розширення виробництва, залишалось на низькому рівні. Спостерігається значне зростання кінцевих споживчих витрат домашніх господарств, темпи якого у 2010–2013 рр. перевищували ВВП, у 2014–2015 рр. знизилися на 11,3%, в умовах скорочення ВВП на 21,4 %, а валового нагромадження основного капіталу на 65,4 %. Це вказує на відновлення основної макроекономічної пропорції між споживанням та нагромадженням, але дані зрушення відбулися також в силу зниження рівня життя населення, що продукує негативні очікування ринку.

5. Сучасний стан структури ВВП України дозволяє стверджувати, що тривалий час відбувається перерозподіл структури випуску та валової доданої вартості зі сфери товарного виробництва на користь сфери послуг, який супроводжується прискоренням, порівняно із випуском, скороченням частки валової доданої вартості. Період 2000–2013 рр. характеризувався істотним скороченням частки виробництва товарів у загальному обсязі виробництва при зростанні частки послуг. Ця тенденція прискорювалася під час криз 2009 та 2012-2013 років і набула зворотного характеру у 2014 р. в основному за рахунок відновлення військово-промислового комплексу.

6. Встановлено, що частка проміжного споживання до випуску порівняно з 2000 роком не має явної тенденції до зниження, а найглибше зниження рівня припадає на 2009р. та 2012-2013 рр. У 2014 р. загальний спад економіки торкнувся і галузей сфери послуг, окрім того, зростання виробництва військово-промислового комплексу, стало фактором зростання частки матеріального виробництва. Загалом загальне зниження витрат обумовлене різким скороченням виробництва товарів, які мають майже вдвічі вищу витратомісткість, аніж послуги, що і сформувало диспропорції даних макропоказників.

7. За даними структурно-динамічної моделі розвитку економіки України можна стверджувати, що результати розрахунку технологічного наближення до вибраних країн за часткою проміжних витрат свідчать про необхідність залучення інвестицій до 2030 року в обсязі до 142 млрд дол. США, згідно середнього рівня інвестицій за «країнами-еталонами». Зниження частки проміжних витрат за видами економічної діяльності дозволить при визначенні напряму технологічних змін враховувати ресурсну базу, ступінь подібності виробництв і стартові умови країни-еталона та України.

8. Обґрунтовано положення, що саме сектор фінансів виступає одним із факторів впливу на формування глобальних диспропорцій, оскільки передбачає взаємопроникнення національних економік, їхнє включення у єдиний відтворювальний процес у глобальних масштабах. Фінансові ринки, з величезними потоками капіталу і грошових коштів, більш жорсткою конкурентною боротьбою за ресурси і сфери впливу, демонструють диспропорційність, яка негативно впливає на реальний сектор економіки та призводить до утворення нових дисбалансів.

9. Визначено диспропорційність секторів економіки з низькою оплатою праці – це передусім сільське господарство, легка промисловість, поштова та кур'єрська діяльність, тимчасове розміщення та організація харчування, бюджетна сфера (освіта, охорона здоров'я). Саме сільське господарство разом із бюджетною сферою роблять найбільший «внесок» у бідність працюючого населення. Однією з причин низького рівня середньої заробітної плати є несправедливо занижений розмір мінімальної заробітної плати, а світова практика свідчить, що найбільш оптимальним є співвідношення, коли мінімальна зарплата становить 50–60% від середньої.

10. При розробленні механізмів регулювання диспропорційності запропоновано враховувати соціальний капітал та структурні характеристики ринку праці: нестандартність реакції українського ринку праці, що проявляється у слабкій реакції зайнятості на зміну економічної кон'юнктури та деформалізацію соціально-трудових відносин, що проявляється у зростанні сектору неформальної та тіньової зайнятості, розбалансованості ринку праці і освітніх послуг, унаслідок чого виникли перекося в кількісно-якісній структурі ринку праці та невідповідність рівня кваліфікації потребам роботодавців. Наявність феномену одночасно надмірної та дефіцитної праці, збільшення частки структурної складової безробіття, з одного боку,

стимулює трудову міграцію, з іншого – зайнятість не за фахом. Система освіти є джерелом пропозиції кваліфікованої праці на ринку, але відсутність ефективної системи адаптації структури підготовки кадрів на потребу ринку поглиблює структурні диспропорції в цій сфері.

11. Обґрунтовано доцільність розроблення механізму регулювання диспропорційності на основі поєднання горизонтального та секторального підходів, а саме: в центрі уваги – реальна та прискіплива оцінка конкурентних переваг ключових секторів промисловості та перспектив їх ресурсного забезпечення і виходу на ринки; розгляд цілісних ланцюгів створення вартості – від доступу до енергії і сировини до післяпродажного сервісу і повторного використання матеріалів; перехід від традиційного галузевого підходу до аналізу і планування сектору до кластерного підходу з акцентом на інтеграцію споріднених видів діяльності, навчання МСП у мережах знань та інновацій, партнерство держави і бізнесу; держава має бути усунута від впливу на оперативну діяльність бізнесу, але повинна зосередитись на горизонтальній політиці створення рамкових умов для його розвитку: прозоре інвестиційне та конкурентне середовище, розвиток інфраструктури, доступ МСП до ресурсів, ринків та фінансів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Світогосподарська диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України: [наукова доповідь]. За редакцією члена-кореспондента Національної академії наук України Л. В. Шинкарук. К., 2012. 152 с. *(Здобувачем запропоновано підходи до дослідження пропорційності та диспропорційності розвитку економічних систем).*

2. Трансформації в глобальній економіці та Україна: [монографія]. За загальною редакцією І. М. Школи та О. В. Бабінської. Чернівці, 2014. 416 с. *(Здобувачем визначено напрями впливу глобалізаційних процесів на диспропорційність розвитку глобальної економіки).*

3. Вдовічена О. Г., **Вдовічен А. А.** Потенціал виставково-ярмаркової діяльності у подоланні регіональних диспропорцій: [монографія]. Чернівці, 2014. 288 с. *(Здобувачем визначено аспекти диспропорційності в соціально-економічному розвитку регіонів України).*

4. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: [наукова доповідь]. За редакцією члена-кореспондента Національної академії наук України Л. В. Шинкарук. К., 2015. 304 с. *(Здобувачем виявлено пропорції формування і використання ВВП України та ЄС, здійснено аналіз структурних диспропорцій в трудовій сфері).*

5. Formation strategy of economic structures: the tools and practices: [collective monograph]. Ed. by A. Berezin, M. Bezpartochnyi. Riga, 2016. 254 с.

(Здобувачем здійснено оцінку прогнозного сценарію незбалансованого розвитку прикордонних регіонів в умовах цивілізаційних змін).

6. National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine: [collective monograph]. Ed. by A. Pawlik, K. Shaposhnykov. Kielce, 2016. Vol. 2. 456 p. *(Здобувачем визначено особливості пропорцій ВВП в Україні*

та в країнах ЄС в рамках формування структурної політики).

7. Екологічний виклик сучасному глобальному світу в економічному вимірі: [колективна монографія]. За редакцією доктора економічних наук, професора С. Д. Лучик. Чернівці, 2016. 295 с. *(Здобувачем здійснено аналіз диспропорційності елементів національної економічної системи в умовах глобальних викликів).*

8. Вдовічен А. А. Макроекономічні диспропорції економіки України: сутність та особливості формування: [монографія]. К., 2017. 308 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

9. Вдовічен А. А. Теоретичні підходи дослідження категорії «диспропорції». Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2011. Вип. III (43). С. 62–73.

10. Вдовічен А. А. Особливості глобалізаційних процесів і диспропорційності на світовому ринку. Науковий вісник Чернівецького національного університету. Економіка. 2011. Вип. 579–580. С. 139–144.

11. Vdovichen A. Global competitiveness indexes and development disproportion. Journal of European economy. September 2011. Vol. 10 (№ 3). P. 273–284.

12. Вдовічен А. А. Особливості диспропорційності національної економіки у контексті міжнародних порівнянь. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2012. Вип. I (45). С. 47–60.

13. Вдовічен А. А. Визначення основних чинників що впливають на продуктивність праці в умовах глобальної диспропорційності. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2012. Вип. II (46). С. 10–17.

14. Вдовічен А. А. Диспропорційність формування структури оборотних активів та їх вплив на розвиток національної економіки. Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 1 (22). С. 48–59.

15. Вдовічен А. А. Аналіз макроекономічних пропорцій, структурних змін та особливостей економічного зростання в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2012. № 3. Т. 1. С. 208–215.

16. Школа І. М., **Вдовічен А. А.** Особливості транскордонного співробітництва в умовах світогосподарської диспропорції. Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту. 2012. Вип. 4 (61). С. 120–127. *(Здобувачем визначено закономірності розвитку транскордонного співробітництва, його значення для національної економіки України в умовах світогосподарської диспропорційності).*

**Статті у наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз даних:**

17. **Вдовічен А. А.**, Соколюк О. В. Інноваційна інфраструктура як фактор регіонального розвитку. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. I (49). С. 130–135. *(Здобувачем конкретизовано недоліки формування інноваційної інфраструктури регіону та запропоновано основні етапи розвитку збалансованої регіональної інфраструктури).*

18. Вдовічен А. А. Причини диспропорційного розвитку світової економіки. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. II (50). С. 75–83.

19. Вдовічен А. А. Диспропорційні зміни в фінансовому та реальному секторах світової економіки. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. III (51). С. 51–58.

20. Вдовічен А. А. Роль світової тріади в диспропорційному розвитку глобальної економіки. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. IV (52). С. 49–59.

21. Вдовічен А. А. Історичні аспекти виникнення концепції диспропорційності в економіці. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. III (55). С. 16–25.

22. Вдовічен А. А. Рекомендації щодо подолання проблем диспропорційного соціально-економічного розвитку регіонів України. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. IV (56). С. 96–111.

23. **Вдовічен А. А.**, Круглянюк А. В. Диспропорційність розвитку регіонів: європейський досвід та його застосування в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2015. Вип. 1(163). С. 220–232. *(Здобувачем визначено головні перешкоди та проблеми диференціації регіонів у країнах-членах ЄС та ключові пріоритети у подоланні диспропорцій розвитку та проведено паралелі з аналогічними перешкодами та проблемами розвитку регіонів України).*

24. **Вдовічен А. А.**, Вдовічена О. Г. Підходи до методик оцінки диспропорційності розвитку регіонів. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2015. Вип. I (57). С. 6–18. *(Здобувачем визначено особливості теорій «збалансованого економічного зростання», «теорій загальної рівноваги» та «золотого правила нагромадження»).*

25. Вдовічен А. А. Особливості управління структурними дисбалансами регіональних ринків праці в умовах цивілізаційних змін. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2016. Вип. I (61). С. 55–63.

26. Вдовічен А. А. Диспропорції у зовнішньоторговельній діяльності України: тенденції та проблеми. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2016. Вип. III–IV (63–64). С. 10–30.

Статті у наукових виданнях інших держав:

27. Vdovichen A. A. Determination of the main tasks, directed at the improvement of investment climate of Ukrainian regions in the conditions of trans boundary collaboration. *Gospodarka Regionalna i Turystyka*. 2010. Zeszyt 7. P. 301–306.

28. Вдовичен А. А. Глобализационные процессы и диспропорциональность мировой экономики: подходы и тенденции. *Vedecký časopis vysokei školy ekonomie a manažment uverejnej spravy*. Bratislava, No. 2. November 2011. Vol. VII. P. 111–118.

29. Вдовичен А. А. Актуальные проблемы современной науки: глобализационные процессы и диспропорциональность мировой экономики. *Экономика, психология, бизнес*. 2011. № 21. С. 6–10.

30. Vdovichen A. Disproportion of Ukrainian economic development in the context of international comparison. *Gospodarka Regionalna i Turystyka*. 2012. Zeszyt 10. P. 101–111.

31. Вдовичен А. А. Диспропорциональность процессов информатизации развития мировой экономики. *Вестник Российского государственного торгово-экономического университета*. 2012. Вып. 9 (68). С. 22–27.

32. Vdovichen A., Vdovichena O. Influence of modern global economic disproportions is on position of Ukraine in ratings of competitiveness. *Gospodarka i Finanse*. 2012. Zeszyt 2. P. 97–104. *(Здобувачем визначено характер впливу поточних глобальних економічних дисбалансів на позиції країн у рейтингах конкурентоспроможності)*.

33. Vdovichen A. Disproportions in the World Economy. *The USV Annals of Economics and Public Administration*. 2013. Vol. 13. Iss. 2 (18). P. 70–75.

34. Vdovichen A. The polemic on investigation the economical essence of the category «disproportion» in the context of economic globalization // *International scientific research journal of Mykolas Romeris university*. 2014. Vol. 8, No. 2 (20). P. 126–134.

35. Vdovichen A. Influence of the world triad countries management on the disproportional development of global economy // *MEST Journal. Management Education Science & Society Technology*. 2014. Vol. 2. No. 2. P. 266–273.

36. **Vdovichen A.**, Vdovichena O. The influence of exhibition activities on regional development in terms of international cooperation // *Ekonomiczne studia. Kategorie i teorie ekonomiczne oraz polityra gospodarcza*. 2014. P. 179–188. *(Здобувачем обґрунтовано важливість виставкової діяльності для соціально-економічного розвитку регіонів, визначено її особливості на макро- та мікрорівні, виявлено основні проблеми розвитку виставкового бізнесу у регіонах, запропоновано перспективні шляхи міжнародного співробітництва у сфері виставкової діяльності)*.

Тези наукових доповідей:

37. Вдовичен А. А. Інвестиційний потенціал України в умовах глобалізації та транснаціоналізації економіки. Функціонування євро регіонів в умовах трансформаційної економіки: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 7–8 травня 2009 року: тези доповіді. Чернівці, 2009. С. 21–23.

38. Вдовічен А. А. Вплив глобальних економічних диспропорцій на конкурентоспроможність національних економік. Теоретичні та прикладні аспекти становлення та розвитку конкурентоспроможної економіки: Міжвузівська науково-практична конференція, м. Кривий Ріг, 25 листопада 2011 року: тези доповіді. Кривий Ріг, 2011. С. 234–236.

39. Вдовічен А. А. Глобальні диспропорції та рівень конкурентоспроможності України. Перспективи і проблеми забезпечення розвитку відкритих конкурентоспроможних економічних систем в умовах глобалізації: I Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Кривий Ріг, 8–9 грудня 2011 року: тези доповіді. Кривий Ріг, 2011. С. 311–314.

40. Вдовичен А. А. Актуальные проблемы современной науки: глобализационные процессы и диспропорциональность мировой экономики. Актуальные проблемы современной науки и пути их решения: II Международная научная конференция аспирантов и докторантов, г. Красноярск, Российская Федерация, 24 ноября 2011 года: тезисы доклада. Красноярск, 2011. С. 21–26.

41. Вдовічен А. А. Проблеми диспропорційності у формуванні оборотного капіталу. Шляхи вдосконалення управління підприємствами в умовах глобальних викликів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 22–23 березня 2012 року: тези доповіді. Чернівці, 2012. С. 90–93.

42. Вдовічен А. А. Вплив макроекономічних диспропорцій на структурні зміни та економічне зростання України. Соціально-економічні проблеми України в глобальному просторі: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 26–27 квітня 2012 року: тези доповіді. Чернівці, 2012. С. 165–169.

43. **Vdovichen A., Vdovichena O.** The development of exhibition activity as a factor reducing disproportionality regions in international cooperation. *Hybné síly rozvoja regiónov: Medzinárodný vedecký seminár, Bratislava, 26 apríla 2012: abstracts.* Bratislava, 2012. P. 319–324. *(Здобувачем виявлено основні проблеми розвитку виставкової діяльності у регіонах, запропоновано напрями міжнародного співробітництва у сфері виставкової діяльності).*

44. **Вдовічен А. А., Соколюк О. В., Демянюк І. М.** Розвиток інноваційної інфраструктури на регіональному рівні. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: VI Міжнародний бізнес-форум, м. Київ, 22 березня 2013 року: тези доповіді. К., 2013. С. 50–53. *(Здобувачем визначено особливості асиметричності розвитку інноваційної інфраструктури на регіональному рівні).*

45. Вдовічен А. А. Вплив фінансово-інноваційної революції на диспропорційність розвитку світової економіки. Формування соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах суспільних трансформацій: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 18–19 квітня 2013 року: тези доповіді. Чернівці, 2013. С. 109–112.

46. Вдовічен А. А. Особливості диспропорційного розвитку менеджменту глобальної економіки. Регіонально-кластерна політика у розвитку світової та української економіки: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 24–25 квітня 2014 року: тези доповіді. Чернівці, 2014. С. 111–115.

47. Vdovichen A. A. Role of the modern management of the world triad countries in the disproportional development of global economy // International Scientific Conference Management 2014: abstract proceedings. Beograd-Mladenovac, 2014. Режим доступу: http://www.mest.meste.org/MEST_2_2014/Sadrzaj_eng.html.

48. Вдовічен А. А. Екзогенний та ендогенний характер подолання диспропорційного соціально-економічного розвитку регіонів України. Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 23–24 квітня 2015 року: тези доповіді. Чернівці, 2015. С. 105–108.

49. **Вдовічен А. А.**, Вдовічена О. Г. Прогнозування оцінки диспропорційності розвитку прикордонних регіонів. Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Хмельницький, 3–5 грудня 2015 року: тези доповіді. Хмельницький, 2015. С. 22–23. (*Здобувачем запропоновано методуку сценарного прогнозування соціально-економічних диспропорцій прикордонних регіонів*).

50. Вдовічен А. А. Управління детермінантами структурних диспропорцій ринку праці в умовах цивілізаційних змін. Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 8 квітня 2016 року: тези доповіді. Одеса, 2016. С. 70–73.

51. Вдовічен А. А. Диспропорції ринку праці // Formation of Modern Economic Area: Benefits, Risks, Implementation Mechanisms: International Scientific Conference, Tbilisi, April 29, 2016: abstracts. Tbilisi, 2016. P. 57–60.

52. Вдовічен А. А. Стратегічні напрями управління ринком праці в умовах структурних диспропорцій. Європейський вибір економічного поступу регіону: Міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 26–27 травня 2016 року: тези доповіді. Чернівці, 2016. С. 49–51.

АНОТАЦІЯ

Вдовічен А. А. Особливості формування та механізм регулювання макроекономічних диспропорцій економіки України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2017.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню методологічних засад та розробленню методичних підходів до систематизації глобальних диспропорцій та внутрішніх диспропорцій економіки України, практичних рекомендацій щодо формування механізму регулювання диспропорційності національної економіки.

У роботі розроблено методологічні та методичні підходи до систематизації глобальних диспропорцій та внутрішніх диспропорцій економіки України та запропоновано концептуальні засади їх дослідження. Виявлено взаємозв'язок наявних світогосподарських диспропорцій і

глобальних економічних тенденцій, визначено макроекономічні дисбаланси економіки України. Визначено вплив соціального капіталу, зокрема культурної складової, на формування диспропорцій. Запропоновано інструменти структурних змін у реальному секторі через здійснення політики інноваційного, інклюзивного і сталого економічного зростання. Удосконалено підходи до дослідження відтворювальних пропорцій за елементами виробництва, розподілу, перерозподілу та кінцевого використання товарів і послуг в контексті оцінки галузей з різним «вмістом» доданої вартості у випуску. Розвинуто методологію визначення основних диспропорцій розвитку міжнародної торгівлі та їх впливу на зовнішню торгівлю України. Систематизовано глобальні та внутрішні диспропорції економіки України, ідентифіковано диспропорції структури ВВП, розроблено пропозиції щодо оптимізації відтворювальної структури ВВП. Встановлено вплив динаміки боргу на диспропорційність в частині списання частини боргу і відтермінування погашення єврооблігацій. Обґрунтовано можливості забезпечення макроекономічної стабільності та інклюзивного економічного зростання через необхідність реформування систему стратегічного планування в напрямі органічного поєднання стратегії, прогнозу, програм соціально-економічного розвитку та державного бюджету, цілей та ресурсів. Запропоновано підходи до усунення диспропорцій і розроблення програми структурної перебудови промисловості України у відповідності до європейського підходу. Використання отриманих теоретичних, методологічних і практичних розробок, перш за все, спрямоване на розроблення заходів структурної політики для активізації економічного розвитку України.

Ключові слова: макроекономічні диспропорції, дисбаланси, пропорційність, структурні зміни, додана вартість, інституційні сектори, структурна політика, економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Вдовичен А. А. Особенности формирования и механизм регулирования макроэкономических диспропорций в экономике Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 «Экономика и управление национальным хозяйством». – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена обоснованию методологических основ и разработке методических подходов к систематизации глобальных диспропорций и внутренних диспропорций в экономике Украины, практических рекомендаций по формированию механизма регулирования диспропорций национальной экономики. В работе разработаны методологические и методические подходы к систематизации глобальных и внутренних диспропорций в экономике Украины и предложены концептуальные основы их исследования. Выявлена взаимосвязь имеющихся мирохозяйственных диспропорций

и глобальных экономических тенденций, определены макроэкономические дисбалансы экономики Украины. Определено влияние социального капитала, в частности культурной составляющей, на формирование диспропорций. Предложены инструменты структурных изменений в реальном секторе посредством осуществления политики инновационного, инклюзивного и устойчивого экономического роста. Усовершенствованы подходы к исследованию воспроизводственных пропорций по элементам производства, распределения, перераспределения и конечного использования товаров и услуг в контексте оценки отраслей с разным «содержанием» добавленной стоимости в выпуске. Развита методология определения основных диспропорций развития международной торговли и их влияния на внешнюю торговлю Украины. Систематизированы глобальные и внутренние диспропорции в экономике Украины, идентифицированы диспропорции структуры ВВП, разработаны предложения по оптимизации воспроизводственной структуры ВВП. Установлено влияние динамики долга на диспропорции в части списания части долга и отсрочке погашения еврооблигаций. Обоснованы возможности обеспечения макроэкономической стабильности и инклюзивного экономического роста вследствие необходимости реформирования системы стратегического планирования в направлении органического сочетания стратегии, прогноза, программ социально-экономического развития и государственного бюджета, целей и ресурсов. Предложены подходы к устранению диспропорций и разработки программы структурной перестройки промышленности Украины в соответствии с европейским подходом. Использование полученных теоретических, методологических и практических разработок, прежде всего, направлено на разработку мер структурной политики для активизации экономического развития Украины.

Ключевые слова: макроэкономические диспропорции, дисбалансы, пропорциональность, структурные изменения, добавленная стоимость, институциональные сектора, структурная политика, экономическое развитие.

ANNOTATION

Vdovichen A. A. The formation features and regulation mechanism of the macroeconomic disproportion of the Ukrainian economy. –The Manuscript.

Thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.03 Economics and Management of National Economy. – The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017.

Nowadays the issue of structural reforms implementation in the domestic economy is extremely important, due to the established economic proportions and disproportionality. Taking into consideration theoretical, methodological and practical aspects, the study of these changes and peculiarities in the Ukrainian economy provides an opportunity to substantiate the main directions and methods of the progressive structural transformations implementing in the national economy. The main engine of economic development has always been internal imbalances, whereas under certain conditions the social and economic development irregularity

serves as the basis for the reproductive imbalances emergence. In this regard, the disproportion is viewed to be both negative and positive factor simultaneously: the contradiction or disproportionality is a condition for the certain leading elements of the economic system development.

The most essential scientific results are the following. The methodological and methodical approaches to systematization of global imbalances and internal imbalances in the Ukrainian economy were first developed and the research conceptual foundations were proposed through generalization of the macroeconomic indices as well as the separate economy sectors in dices and types of economic activity on the basis of CHP, balance of payments and trade balance. The correlation of existing world economic imbalances and global economic trends through the study of the GDP formation patterns and peculiarities and capital formation on the global and domestic markets is revealed. The Ukrainian economy macroeconomic imbalances are also determined, which are the result of long-term system contradictions in the model of economic development in Ukraine. This has allowed us to assert that, on the whole, the domestic economy appeared to be the most vulnerable to such global macroeconomic imbalances which arose as a result of the world prices unstable growth for raw materials, as well as internal structural imbalances of the pre-crisis (2008–2010) period and predetermined by Russian aggression.

The author defined the social capital influence, in particular its cultural component, on the disproportions formation, which made it necessary to add instruments such as Business Training (business culture learning (seminars, trainings, etc.), the business culture rules (management, communication, motivation), the international business rules; Economic diplomacy is media promotion, lobbying of the national producers interests in international organizations, the international scientific and technical operational chains involvement, monitoring and information proliferation on the national trading environment, the information and consulting resources formation, the exhibition and fairs of domestic producers fostering.

The structural changes instruments in the real sector through the innovative, inclusive and sustainable economic policy implementation are offered. First of all it will allow to accelerate the national production development and the domestic market; to restore export activity and modernize Ukraine's role in the international labor division; to intensify the raising incomes policy of the population, social and territorial cohesion; to ensure the life and environment safety.

In the course of the study, approaches to the study of reproductive proportions in terms of production, distribution, redistribution and end-use of goods and services were improved in the context of evaluating industries with different «content» of value added in the release, which enabled to identify the strengths and weaknesses of the industrial and agrarian sectors and to substantiate the necessity of changing structural elements on the basis of balanced development. The definition of the conceptual foundations of the state industrial policy through the form of the effective structure of both the real sector and the economy as a whole, namely: improving the role of state policy in the sphere of structural adjustment of domestic production and developing a systematic approach in the field of import substitution

policy and identifying optimal structural transformations in the defense industry through the financial, economic and intellectual state resources concentration on the key economic activities of the real sector.

On the basis of systematization of all existing approaches to the definition of the «imbalance» category, it has been clarified and interpreted as the potential mismatch or the development pace of separate parts of the economic system, it results to the situation when a part of the total potential or the product remains either unclaimed or excessively used (in comparison with the whole). The dual influence of economic disproportions on the economy is established. On the one hand, they lead to unproductive working time losses, material resources and capital, and on the other hand, they stimulate their elimination and are the economy objective need, one of its development and growth laws.

The methodology for determining the main imbalances in the development of international trade and their impact on foreign trade in Ukraine has developed further, it has allowed to establish internal disproportions of development stipulating the existing commodity and geographical export structure ineffectiveness and determine the possibilities of import substitution in the domestic market.

The proposed study methodology allowed to identify such disproportions of GDP structure as a faster growth of real disposable income compared with GDP growth, an overestimated level of final consumer expenditures, a low level of collective consumption of general government and gross accumulation, as well as low incomes of the population of Ukraine, limiting domestic demand.

The study of the reproductive GDP structure of Ukraine made it possible to establish that the value added share of commodity production is shrinking faster than the share of their production and the result is an abnormal high share of added value of financial activity, transport and communications, mining industry at its low level in the real sector.

The author has systematized the global and internal disparities of the Ukraine's economy and developed proposals for optimizing the reproductive structure of the gross domestic product; the criteria and indicators for the development of the real sector, industry, and the sector of high-tech production in the crisis state are determined.

In the course of the research, the effect of the debt dynamics on disproportionality in the part of debt write-off and postponement of the repayment of eurobonds has been defined and recognized that according to the agreements reached, the creditors will receive additional payments if the Ukrainian economy grows at a fast pace after 2020 year, although the discounting of these amounts shows some payment benefits due to the money value changes, respectively, the cost of future payments.

The possibilities of ensuring macroeconomic stability and inclusive economic growth have been substantiated due to the need to reform the system of strategic planning in the direction of the organic combination of strategy, forecast, social and economic development programs and the state budget, goals and resources. Successful implementation of reforms in Ukraine to a certain extent depends

on improving the public administration system and ensuring a stable link between programs, program activities, budget and executive discipline.

Approaches to eliminate disparities and develop a program of structural adjustment of Ukraine's industry in accordance with the European approach, based on a combination of horizontal and sectoral approaches and the transition from the traditional sectoral approach to sector analysis and planning to a cluster approach when the state should be eliminated from influence on operational activities business, but should focus on a horizontal policy to create framework conditions for its development have been offered.

The use of the obtained theoretical, methodological and practical development results, first of all, is aimed to develop the structural policy measures to strengthen the economic development of Ukraine.

Key words: macroeconomic disproportion, imbalance, proportion, structural changes, added value, institutional sectors, structural policy, economic development.

Підписано до друку 10.10.17
Ум. друк. арк. 1,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 1,9
Зам. № 11044

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
527-81-55